

1515.

TURBYTEN OCH NORMBROTT I TVÅ SVENSKA TV-SAMTAL

Pro Gradu- avhandling
Institutionen för
nordiska språk vid
Jyväskylä universitet
Henriikka Leppäniemi
våren 1999

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk
Författare	Henriikka Leppäniemi
Titel	Turbyten och normbrott i två svenska TV-samtal
Ämne	Nordisk filologi
	Typ av avhandling Pro Gradu
Avhandlingen färdig <u>vår</u> terminen 1999	Antalet sidor 94
<p>Sammandrag</p> <p>Det här arbetet handlar om samtal från samtalsanalysens synvinkel. I teoridelen presenteras sk. turtagningsreglerna som reglerar turtagningen. Det ges också olika faktorer som påverkar turtagningen. Normbrott dvs. turbyten som inte följer turtagningsnormer delas in i avbrott och överlappningar.</p> <p>Arbetet har samtal i svenska TV-program som utgångspunkt. Materialet består av två gruppsamtal som har spelats in på video från Sveriges TV4. De här samtalen är i en intervjuform bestående av två programledare och två gäster. Materialet har transkriberats och analyserats med tanke på att ta reda på hur man byter tur i svenska pratprogram och varför.</p> <p>Metoden i undersökningen var kvalitativ. Hypotesen var att i ett svenskt TV-samtal följer man turtagningsnormerna väldigt noggrant eftersom svenskheten och det formella sammanhanget tyder på detta. Materialet innehöll dock mycket överlappning och avbrott samt andra normbrott. Manlig kön och hög status som traditionellt anses försäkra avbrott hade inte någon nämnvärd betydelse här. Att det var så mycket överlappande tal och avbrott i materialet berodde främst på det kontroversiella samtalsämnet, oenigheten mellan samtalsdeltagare och entusiasmen. Vissa turbyten var lyckade trots överlappningen och många var också kooperativa till sin natur. Avbrott var det vanligaste sättet att byta tur i materialet vilket berättar någonting om hur mycket normbrott det förekommer i svenska TV-samtal.</p>	
Uppslagsord	samtalsanalys, turtagning, avbrott, överlappning
Bibliotek/Förvaringsplats	
Övriga uppgifter	

INNEHÅLL

1 SYFTE	1
2 TURBYTEN I SAMTAL	4
2.1 Turtagningsregler	6
2.2 Turbytesplats (TRP)	8
2.3 Normbrott	10
3 AVBROTT OCH ÖVERLAPPNING	11
3.1 Begreppen avbrott och överlappning	11
3.2 Att klassificera avbrott	15
4 VEM GÖR NORMBROTT OCH VARFÖR	18
4.1 Dominans	18
4.2 Dialog och gruppsamtal	21
4.3 Formella och vardagliga samtal	22
4.4 Kulturskillnader	25
4.5 Svenskarna och avbrott	26
4.6 Kön och status	29
4.7 Samtal i TV	34
5 METOD OCH MATERIAL	36
5.1 Inspelning och transkribering	37
5.2 Etiska frågor	38
5.3 Materialet	38
5.4 Metod	40

6 ANALYS	43
6.1 Flytande turbyten	43
6.2 Överlappningar	50
6.3 Tysta avbrott	53
6.4 Direkta avbrott	57
6.5 Misslyckade avbrott	59
6.6 Olika sätt att dominera samtalet	61
6.7 Orsaker till normbrott i materialet	68
6.8 Några figurer	75
7 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	76
LITTERATUR	81
BILAGA 1	86
BILAGA 2	92

1 SYFTE

Vi alla vet att det är väldigt oartigt att avbryta andra människor när de talar. Om någon börjar tala innan den som talar just för tillfället har pratat färdigt, kallas detta ofta för avbrott. I det vardagliga samtalet är det mycket vanligt att flera människor pratar i munnen på varandra dvs. samtidigt. Det finns dock en oskriven regel i samtal: en talare åt gången. För att samtalet skall gå vidare måste samtalsdeltagarna följa sk. turtagningsregler.

I ett samtal är det fråga om samarbete. De som deltar i ett samtal respekterar varandra vanligtvis och detta gäller både i formella och mera vardagliga samtal. Avbrott och överlappande tal förekommer i nästan varje samtal men de behöver inte nödvändigtvis anses som ett tecken på fientlighet eller oenighet. Det finns ändå situationer där avbrott i tal kan tolkas som oartigt beteende och som normbrott mot turtagningsreglerna. Dessa underförstådda regler styr turtagning och turbyten i samtal även om folk sällan är medvetna om att sådana regler överhuvudtaget existerar.

Detta pro gradu-arbete handlar om det talade språket från samtalsanalysens och sociolingvistikens synvinkel. Det koncentrerar sig på turtagning i samtal. Syftet med denna avhandling är att studera hur man byter tur när man samtalar. Speciellt intresse läggs vid normbrott dvs. fall där man gör avbrott medan andra håller på att tala. Jag presenterar turtagningsreglerna enligt den teori som de amerikanska sociolingvisterna Sacks, Schegloff och Jefferson (1974) har utvecklat. Jag kommer också att presentera olika sätt att följa dessa regler och bryta mot dem när man byter tur.

En fråga, som kommer att diskuteras är vad egentligen avses med avbrott. Är det överhuvudtaget möjligt att analysera avbrott rent mekaniskt? Kan man påstå att ett normbrott är någonting negativt också trots att överlappning i talet kanske anses enbart som någonting positivt av samtalsdeltagarna? Vilka andra sätt finns det att analysera avbrott; kan man till exempel dela upp dem i kooperativa och icke-kooperativa på grund av psykologiska faktorer? Vad är det som gör en överlappning

lyckad eller mindre lyckad?

De olika samtalsstilarna tas också upp i detta sammanhang. Överlappning och avbrott i tal kan bero på att samtalsparterna har olika sätt att samtala. Människorna med olika samtalsstilar kan uppfatta överlappning som ett tecken på misslyckat samarbete. Det kan också hända att den som överlappar tycker att det är acceptabelt medan den andra upplever sig vara hotad. Om man däremot har likadana samtalsstilar och om båda parterna accepterar överlappande tal som ett naturligt drag i samtal kan samtalet uppfattas som lyckat trots de ständigt förekommande normbrotten.

Målet med detta arbete är att hitta svar på varför folk avbryter varandra, talar i munnen på varandra osv. Jag vill ta reda på hur sådana saker som kön och maktförhållanden påverkar turbyten. Jag skall koncentrera mig på samtal där alla samtalsmedlemmar har svenska som modersmål och i stället för helt vardagligt språk ska jag ha språkbruket i TV-samtal som utgångspunkt. Huvudsyftet är att studera turbyten och orsaker till normbrott i turtagningen i svenska TV-samtal. Jag vill också studera hurdana svenskar är i sitt samtalsbeteende och hur sådana drag som är typiska för svenskar dyker upp i turtagningen i mitt undersökningsmaterial.

Undersökningsmaterialet i den föreliggande studien består av videoinspelade gruppsamtal från Sveriges TV4. Jag har valt två intervjuer som har kommit ut i pratprogrammet Nyhetsmorgon och kommer att transkribera dem noggrannt enligt samtalsanalytiska traditionen. Intervjuer representerar olika tidpunkter, den ena är inspelat år 1995 medan den nyare är från år 1999.

Jag skall undersöka turtagningen i dessa samtal och ta reda på hur man byter tur just i de utvalda avsnitten. Syftet är att studera om turbyten i det här programmet följer turtagningsregler eller om man bryter mot normerna trots att TV-program av denna typ kan antas vara formella till sin natur. TV-debatter kan dock innehålla rikligt med normbrott i form av överlappning och avbrott och om sådana fall dyker upp i materialet skall de analyseras noggrannt. Jag kommer att välja problematiska turbyten ur det transkriberade materialet och använda dem som exempel i analysen. I analysen

skall jag dela in turbyten i olika kategorier som kommer att presenteras i teoridelen.

Min hypotes är att samma regler som styr vardagliga samtal kan vara synliga i ett TV-sammanhang. Jag skulle till och med anta, att reglerna följs även tydligare i det här materialet eftersom svenskheten och formaliteten tycks kräva det. Jag tror nog att eftersom avbrott och överlappningar är vanligare i ett gruppsamtal än dialog, kan det finnas så mycket normbrott i materialet att det är värt att studeras. Eftersom samtalssituationen och åsikter påverkar turtagningen i ett samtal, vill jag ta reda på vilka orsaker det finns i det här materialet för att man gör normbrott här.

Teoridelen består av fyra huvudkapitel. I kapitel 2 kommer jag att behandla samtal, turtagning och dess normer med samtalsanalysen som bas. I kapitel 3 skall jag titta närmare på begreppen överlappning och avbrott och förklara vad som avses med dem. De icke-flytande turbyten, som överlappning och avbrott representerar, kommer att delas in i olika kategorier och olika sätt att betrakta normbrott tas fram. Kapitel 4 handlar om orsaker som leder till avbrott och faktorer som påverkar turtagningsorganisationen i samtal. Saker som makt, kön, samtalssituationen och kulturella faktorer tas med eftersom de påstås ha inverkan på hur folk byter tur och avbryter varandra. Eftersom undersökningsmaterialet är hämtat ur televisionprogram, skall samtal i TV betraktas också närmare.

I kapitel 5 kommer jag att presentera metoden och berätta mer om själva undersökningsmaterialet. Kapitel 6 bildar analysen och det delas in i olika kategorier av olika slags turbyten. De utvalda exemplen används som stöd till analysen. Analysen slutas med funderingar över orsaker till normbrott i materialet. I slutet av arbetet kommer jag att diskutera resultaten samt göra ett litet sammandrag.

2 TURBYTEN I SAMTAL

Tal i form av samtal är en oskiljaktig del av det vardagliga livet och kommunikationen mellan människor. Man kan konstatera att samtal är en viktig del av samhället som knappast kunde fungera utan muntlig kommunikation mellan människor. Enligt Sacks, Schegloff & Jefferson (1974, 699) är samtal samtidigt både beroende och oberoende av sammanhanget eftersom det fungerar i otaliga olika situationer men trots det tar hänsyn till varje särskild situation. Till exempel planerar samtalsdeltagare sina yttranden beroende på de människor som är närvarande. Tal är ett mera omfattande begrepp än samtal.

Samtalsanalys betraktar samtalet som en socialt organiserad struktur. (Hakulinen 1985, 188.) Enligt Wardhaugh (1985) är samtalet en social aktivitet som involverar två eller flera deltagare. Det är kooperativ verksamhet, som kräver ansträngning av dem som tar del i den. Levinson (1983, 284) definierar samtal som "den viktigaste typen av tal, i vilken två eller flera deltagare turas om att tala och som sker utanför specifika institutionella omständigheter som religiösa förrättningar, rättegångar och dylikt". Samtalsanalytikerna studerar detaljerna i samtalet i verkliga situationer och de har funnit att det inte finns någon liten detalj i samtalet som kunde vara likgiltig eller oviktig. De lägger märke till både lingvistiska detaljer och icke-lingvistiska fenomen i talkommunikationen. Samtalsanalys undvikar att generalisera eller idealisera det som samtalsdeltagarna vet om de regler som styr i samtalet. Det antas att praktisk kunskap speglas och uppfattas i de händelser som sker i samtalet. (Schriffin 1994, 232, 235.) Samtalsanalys har en ganska strukturerad syn på samtal eftersom man har kommit på regelbundheter inom samtal. (Schriffin 1994, 236.) Genom att studera turtagning i samtal kan man avslöja några av reglerna bakom samtalets struktur. Samtalsanalysen kan delas in i *conversation analysis*, som härstammar från sociologin och som t. ex. Sacks, Schegloff & Jefferson (1974) representerar och som studerar socialt samspel i vardagliga situationer och i den mera språkvetenskapliga inriktningen som på engelska heter *discourse analysis*. (Gustavsson 1990, 227.)

I samtal har deltagarna reciproka roller. Å ena sidan sänder de meddelanden och har talarens roll, å andra sidan fungerar de som mottagare och lyssnare. (Langford 1994, 70.) Utan detta byte av talare kan man inte tala om samtal. (Tiittula 1985, 3.) Samtal är inte bara strukturerat socialt utan det har också sin egen struktur. (Schriffin 1994, 232.) Samtalet fungerar bra i olika slags situationer och detta stöder idén om samtalets egen organisation. (Nofsinger 1991, 2.) Det är indelat i turer som består av organiserade yttranden. Turen byts ofta enligt vissa normer och om man bryter mot normerna, händer det ofta, att deltagarna försöker att korrigera situationen genom att till exempel be om ursäkt att man avbrutit. Enligt Wieland (1991, 102) är det tursystemet som bestämmer vem som pratar och när i samtalet.

Med tur kan avses möjligheten att under samtalet ta rollen som talare men en tur kan också betyda de yttranden, som man producerar. (Edmonson 1981, 7.) Linell & Gustavsson (1987, 5) kallar samtalet ett kommunikativt spel och en kollektiv process. Enligt dem (1987, 8) har samtalsdeltagare rättigheter, skyldigheter och förväntningar gällande varje samtal. Linell & Gustavsson (1987, 13) definierar termen yttrande som "en sammanhängande period av tal av samma talare, oavsett om han har ordet eller inte". Ett yttrande kan alltså vara bara ett ord, en sats eller mening. Begreppet tur är enligt deras definition (1987, 14) "en sammanhängande period då en person har ordet". Att ha ordet innebär att man för tillfället disponerar talrummet och har rätt och eventuellt skyldighet att yttra sig. En tur kan vanligen uppfattas som allt vad en person säger åt gången. Talat språk innehåller också mindre diskurspartiklar, som delvis styr yttranden och delvis fungerar som fyllnadsord.

Initiativ och respons bildar tillsammans ett sk. *adjacency pair*, parvisa yttranden, som är basenheten i en dialog. (Linell & Gustavsson 1987, 15). Det består av två turer. Vissa yttranden och turer likaså kan vara långa, medan andra kan bestå bara av ett ord, t. ex. *Ja!*. Enligt Ford & Thompson (1996, 171) finns det syntaktiska antydningar som säger till samtalsdeltagare någonting om turtagningsmönster och vem som får ta ordet eller om det är fritt fram för alla att ta turen. De betonar att man måste ta hänsyn till många prosodiska och pragmatiska detaljer. Edelsky (1993, 203) säger att det är problematiskt att definiera turer enbart på basis av talarbyte. Då

tas det inte hänsyn till vad talaren själv har velat säga och hur lång turen är avsedd att vara.

Mottagaren påverkar allt vi talar i talarens alla aktioner. Varje talares bidrag uppvisar en förståelse i samtal av det som föregår, vilket kan också vara missförstått. Bidraget verkar framåt och påverkar i sin tur utformningen av följande bidrag. Yttranden står i ett sekventiellt förhållande till varandra. Vissa ytanden utmärks av att den framåtppekande egenskapen är särskilt tydlig. Det första ledet kan ställa upp dels förväntningar och dels begränsningar på vad som kan följa. (Forsblom - Nyberg 1993, 19.)

2.1 Turtagningsregler

Ett samtal är välorganiserat och följer fasta normer. Somliga av dessa är generella, medan andra är mer specifika dvs. typiska för en viss sorts samtal. Adelswärd (1991, 22) säger att om vi lyckas i ett samtal beror mycket på vår eventuella skicklighet att följa samtalets regler, både de generella och de speciella. Turtagningsreglerna hör till de viktigaste generella regler i ett samtal.

Till turtagningsproblematiken hör enligt Linell & Gustavsson (1987, 30) att ta initiativ till turbyten och det kan till exempel innebära explicit uppmaning till respons. Den kan vara inbjudan eller begäran, men också en fråga. Enligt Nofsinger (1991, 79) är samtalsdeltagarnas yttranden organiserade som på varandra följande turer. Sacks, Schegloff och Jefferson (1974) håller turtagning för ett normativt system. Turtagningsnormerna spelar en viktig roll i talkommunikation. Dessa regler eller normer är de första vi lär in när vi som barn skall börja kommunicera. (Backlund 1991, 58.) Det finns till exempel en oskriven regel som säger att bara en talare borde tala åt gången. Redan som barn lär vi vänta på vissa tecken innan vi börjar tala. (Adelswärd 1991, 43.)

Sacks, Schegloff och Jefferson (1974) har studerat samtal och de har utvecklat ett

system av så kallade turtagningsregler. I Finland har till exempel Liisa Tiittula (1985) forskat i ämnet. Stenström (1994, 68-69) talar om turtagningsystemet där det finns tre olika strategier: att ta turen, att behålla turen och att ge bort turen. Man kan få turen i ett samtal på tre sätt: genom att börja, genom att någon ger turen eller genom att avbryta.

Enligt Sacks, Schegloff och Jefferson (1974, 704) finns det tre olika sätt att bestämma vem som tar eller får nästa tur. Dessa tre regler kunde återges på följande sätt:

1. Den som talar utser nästa talare genom en fråga eller uppmaning. Den som blir utsedd har plikten och rättigheten att tala. Ingen annan får eller behöver ta turen.
2. Nästa talare väljer sig själv. Den som hinner tala först har rättigheten att ta turen. (Self-selection)
3. Den som talar väljer sig själv som nästa talare.

Tiittula (1992, 127) framhäver att dessa regler fungerar enligt en viss hierarki. Den första regeln tillämpas så tidigt som möjligt, annars fungerar den andra regeln. Med andra ord, om den som talar inte väljer nästa talare, får den som hinner ta turen. Den andra regeln kan tillämpas innan den tredje regeln hinner fungera. Detta förorsakar överlappande tal dvs. att man pratar samtidigt, i munnen på varandra. Den tredje regeln förutsätter att de tidigare reglerna inte har blivit tillämpade. När de andra talarna inte tar turen får den som har ordet fortsätta efter att ha tagit en paus.

2.2 Turbytesplats (TRP)

Ett turbyte sker inte slumpmässigt. Talaren väljer ofta nästa talare och man kan bli bjuden till en tur eller ta det själv. Turtagningsreglerna kan tillämpas vid en så kallad turbytesplats som kallas *transition-relevance place* av Sacks, Schegloff och Jefferson (1974). Nofsinger (1991) kallar den bara TRP. Det är den platsen i ett samtal där man kan byta tur efter en enhet som kan räknas som en fullständig tur. (Tiittula 1992, 127.) TRP är också den plats som samtalsdeltagarna anser som ett möjligt slut av turen. Turbytesplatser är alltså möjliga platser för turbyte. De olika funktioner, som samtalsdeltagarna använder för att byta från en talare till annan eller att ge en tur till densamma talare, fungerar vid en TRP. Överlappande tal, som inte förekommer nära eller vid TRP kallas avbrott. I så fall byts turen vid ett ställe där den inte borde bytas. (Nofsinger 1991, 97-99.)

Den som talar ger både språkliga och icke-språkliga signaler om att turen håller på att ta slut. Enligt Tiittula (1985, 33) är dessa signaler tecken på TRP. Man kan signalera en turbytesplats på många olika sätt. Till exempel att satsen är grammatisk färdig kan visa att det är samtalpartnerns tur att tala. (Tiittula 1985, 33.) Vissa små diskurspartiklar kan användas för att markera övergången från en talare till en annan vid turtagning. En sådan är till exempel finlandssvenskans "nå", som till och med kan användas som ersättande uttryck för "vad säger du om det?". (Saari 1994, 67). Det finns också många icke-lingvistiska signaler, som reglerar turtagningen och är tecken på TRP. Sådana är till exempel ögonkontakt med den man vill att skall ta turen och nickning på huvudet. Vid sidan om att säga namnet på den man syftar till kan man vifta med handen eller stirra väntande eller säga med blicken: "Var så god, det är din tur!" Man kan också luta bakåt, rycka på axlarna eller använda kroppsspråk på något annat sätt.

Dessutom finns det flera lingvistiska signaler, som signalerar om turbyten. Sådana suprasegmentala fenomen är till exempel fallande och stigande intonation samt inbromsat tempo. Stödsignaler och pauser är också viktiga i detta sammanhang. (Tiittula 1985, 33.) En paus är en mycket sannolik plats för turbyten. Stigande

intonation kan vara tecken på en fråga eller vittna om talarens önskan att få fortsätta vidare med sitt yttrande. Fallande intonation kan ge lyssnaren signaler om ett närmande turbyte. Inbromsat tempo kan ha en likadan effekt medan det motsatta fallet, snabbt tempo, kan berätta om talarens önskan att få behålla ordet. Stödsignaler (t.ex. *mm*) kan ha olika funktioner beroende på situationen. Deras betydelse kan vara att ge antingen negativ eller positiv återkoppling, stöda talaren eller till exempel att försöka få honom/henne att prata färdigt och själv tillägga något. Enligt Coates (1986, 98) verkar det som om många syntaktiska och semantiska ledtrådar hjälper att upptäcka slutet av turen. Man kan ofta varsla slutdelen av talpartnerns replik och detta är bevis på att turerna ofta följer varandra flytande, utan överlappning eller pausering. Backlund (1991, 58-59) påpekar att man också genom vädjanden (t.ex. *...eller hur?*), stödjanden (t.ex. *Fortsätt du!*) eller frågor kan visa klart och tydligt att den andra parten får ta vid.

Som Tiittula (1985, 106) har konstaterat är tystnaden efter en tur ett tecken på att turen tagit slut. Längden av den här tystnaden är inte kopplad med andra ledtrådar som tyder på turslutet, vilket Tiittula fann i sin studie av finskt samtal. Tystnaden skiljer sig från andra tecken eftersom den inte är direkt produkt av talaren så som till exempel en fråga är. Å ena sidan kan långa tysta perioder i samtalet vara störande, men å andra sidan finns det flera förklaringar till dessa vilket gör tystnaden mer acceptabel. Under en tyst period används ofta icke-verbala signaler. Talaren kan till exempel reservera en längre tur genom att luta framåt trots pausen i hans/hennes tur. En samtalsdeltagare kan behöva mer tid att formulera sitt svar på en fråga eller vägra att ta turen genom att titta bort. Vid ett sådant fall fortsätter andra samtalsmedlemmar om det är tydligt att han/hon inte tar turen igen. (Tiittula 1985, 109-111.) Pauser kan dock användas som ett lämpligt tillfälle att ta ordet trots att den som talar kanske visar icke-verbala tecken som signalerar om talarens vilja att fortsätta. Andra kan vägra att se dessa signaler och ta ordet trots avsaknaden av en TRP. Levinson (1983, 307-308) anser att de så kallade oönskade återkopplingarna, sådana som negativt svar eller oenighet, är möjliga orsaker till längre tysta perioder före en viss tur.

2.3 Normbrott

Med normbrott menas här att talaren avbryter andras tal, eller annars bryter mot turtagningsreglerna. I artig talkommunikation blir turtagningsreglerna följda och blir det avbrott, kan det också vara oavsikligt och behöver inte anses som någonting negativt enligt samtalsdeltagarnas åsikt. Reglerna fungerar på det sättet att de avlyssnarna, som inte i ett samtal med mer än två deltagare, har blivit valda till nästa talare, vanligen håller sig tysta vid TRP. Den talare som har blivit utsedd får använda sin rättighet att tala. (Nofsinger 1991, 98). I ett idealiskt samtal får varje samtalsdeltagare tala till punkt och ungefär lika länge. Det här fungerar dock inte alltid i verkligheten. (Backlund 1991, 59.)

Oreström (1983, 135) påstår, att även om en talare åt gången är en regel i samtalet, som samtalsdeltagarna sannolikt strävar efter, är ett turbyte sällan, om någonsin, en helt jämn och balanserad process. Ibland börjar andra tala innan den som har turen har pratat färdigt eller någon bryter in i diskussionen, avbryter och tar ordet mitt under samtalspartnerns tur.

Enligt Nofsinger (1991, 98) kan det hända i vissa fall att en samtalsdeltagare som anses bryta mot turtagningsreglerna kan anpassa sig till dem när han/hon märker att det har blivit överlappning. Detta kan hända när den som har talat väljer sig själv igen vid en TRP och överlappar med den nya talaren som också väljer sig själv (med self-selection). Den som har talat hoppar av och koncentrerar sig på den talarens som nyligen har valt sig själv, rättighet att ha turen. I andra fall kan samtalsdeltagarna säga högt om de tycker att någon uppför sig hotfullt mot reglerna. Man kan till och med omnämna regeln. Ibland ignorerar samtalsdeltagarna att man bryter mot turtagningsnormer och talet får flyta utan några konflikter.

Om "en talare åt gången" är en viktig regel i samtal måste överlappande tal och avbrott anses som brott mot turtagningens regler. Överlappande tal och avbrott är emellertid begrepp, som inte är så okomplicerade. De kan bero på många saker och uppfattas på olika sätt beroende på personen i fråga, samtalssituationen,

samtalsparternas enighet eller oenighet sinsemellan eller de olika samtalsstilar som samtalsdeltagare representerar. En samtalsstil kan vara antingen individuell eller bero på den egna kulturen till exempel. För att veta varför man avbryter måste man först titta vad som egentligen menas med avbrott och överlappning.

3 AVBROTT OCH ÖVERLAPPNING

3.1 Begreppen avbrott och överlappning

Avbrott är ett begrepp, som är svårt att definiera. Hakulinen (1985, 177) gör gällande att begreppet avbrott ofta blir definierat väldigt slarvigt och oklart i litteraturen. Oreström (1983, 135) skriver att i det vardagliga språket säger till exempel föräldrarna till barnen "*du får inte avbryta!*". Många forskare använder termen avbrott när de talar om alla slags överlappande tal. Vanligen blir det avbrott om det verkligen sker ett turbyte. Om den första talaren däremot fortsätter efter att det har varit överlappning för ett tag kan man inte använda begreppet avbrott i den meningen som termen används i det vardagliga språkbruket. Enligt Nordenstam (1987, 34) avses med avbrott det förhållandet att en talare inte tillåts avsluta en tur utan att motparten tar över. Wieland (1991, 103) definierar det så att samtalspartnern tar ordet eller försöker göra det utan att vänta att den andra parten har slutat, vilket förorsakar överlappning. Enligt Zimmerman & West (1975, 123) är avbrott först och främst ett brott mot talarens rättighet att avsluta sin tur och nå till en TRP.

Man måste ju förstå, att avbrott inte alltid är avsiktligt, och överlappning kan uppstå utan avbrott och turbyte. Ytterligare behöver avbrott inte nödvändigtvis innehålla överlappning. Avbrott är ofta syftat till som någonting negativt. Men det kan lika väl vara en perfekt talsituation där den ena parten gissar vad den andra tänker säga och tar över utan konflikt och överlappning. Då är det avbrott i den meningen att talaren byts ut till någon annan men tanken och meningen avbryts inte alls.

Turtagning kan ändå bli en tävling. Om talaren inte får tala till punkt och säga vad han/hon har att säga med detsamma, kan det lätt bli för sent. Detta kan leda till avbrott. Hakulinen (1985, 193) föreslår att man borde undvika termen avbrott. Man borde använda begreppet normbrott i stället. Det är svårt att definiera om en företeelse i fråga i ett visst fall kan bli tolkad som avbrott. Det är svårt, nästan omöjligt att veta om avbrott verkligen hände och var exakt det hände. Andra parten i samtalet kan ju ha stannat just där och känner sig inte alls hotad även om samtalspartnern tar över.

Bruket av begreppet avbrott varierar mycket och det kan skapa problem när man analyserar samtal eftersom många forskare använder ordet som i vardagsspråket. Nofsinger (1991, 101) konstaterar att i synnerhet samtalsdeltagare i helt vardagliga samtal använder termen avbrott vid flera olika tillfällen. Om lyssnaren väljer sig själv till nästa talare lite för tidigt i diskussionen, kan den som håller på att tala uppfatta detta som avbrott. Det blir lätt så speciellt om den som tar ordet är kritiskt eller allt annat än uppmuntrande och stödjande. I ett sådant fall sker turbytet precis före platsen där turen borde bytas, TRP. Om tagandet av ordet anses positivt och stödjande kan det sällan anses som avbrott av den som talade först. Om samtalsdeltagarna känner att de tar motsatta sidor i diskussionen, kan de känna sig avbrutna av överlappande tal. Om samtalet däremot är kooperativt och bland vänner är det osannolikt att någon anser överlappningen vara brott mot turtagningsrättigheter.

Överlappande tal är ett begrepp som kan användas för att syfta till att man pratar i munnen på varandra. Det att man ofta hör flera än en röst samtidigt är en följd av hur turtagningssystemet egentligen fungerar. Två eller flera människor kan hamna att prata samtidigt. Detta kan ske på olika sätt. För det första kan lyssnaren utse sig själv som nästa talare för tidigt. Detta kan hända om han/hon försöker att hinna först eller misstolkar hur lång talarens yttrande är. För det andra kan flera än en lyssnare välja sig själv samtidigt. Det här skulle ske vid en turbytesplats, TRP. För det tredje kan lyssnaren välja sig själv vid en TRP precis samtidigt när den som har haft turen bestämmer sig att fortsätta tala. I varje fall förorsakar detta överlappning i tal även

om alla samtalsdeltagare skulle ha velat följa turtagningsnormerna. (Nofsinger 1991, 102.)

Tannen (1994, 209) säger, att det som avgör om en överlappning (någonting neutralt) blir ett avbrott (någonting negativt) är om det finns symmetri, eller balans, i samtalet. Om en talare överlappar gång på gång och en annan lika ofta ger vika blir kommunikationen obalanserad. Då är följden, om än inte avsikten, att en talare dominerar en annan. Men om båda talarna undviker att överlappa, eller om båda överlappar varandra och segrar lika ofta uppstår symmetri, inte dominans, oavsett vilka avsikter talarna haft. Just detta att vara ingripen i en symmetrisk kamp om herraväldet kan jämföras med idrottstävlingar.

För att veta om en överlappning är ett avbrott eller inte måste man känna till sammanhanget. Ett gemensamt överlappande förekommer till exempel oftare bland vänner än under en anställningsintervju. Man måste också känna till talarens vanliga stil. Enligt Tannen (1994, 210) är överlappningar inte sannolikt avbrott hos dem som har en samtalsstil hon kallar "hett engagerad". Interaktionen mellan olika stilar är också avgörande. Det är troligare att det rör sig om ett avbrott när det gäller talare vars stilar skiljer sig i fråga om pausering och överlappning. Detta betyder inte att man inte kan utnyttja avbrytandet för att dominera ett samtal eller person, utan bara att överlappningar inte alltid är avsedda att avbryta och bli ett försök att dominera. (Tannen 1994, 211.) Tannen (1991, 215) säger att avbrott har väldigt litet att göra med att någon gör verbala ljud medan någon annan talar. Avbrott handlar om dominans, kontroll, att visa intresse eller att bry sig om.

Termen överlappande tal kan användas på ett mera omfattande sätt att syfta till vilket som helst tal som sker samtidigt inklusive vad som folk kallar avbrott. Det är enligt Nofsinger (1991) en generell term för prat som sker samtidigt. En bra definition för avbrott är att det är överlappande, samtidigt tal, som inte sker vid eller nära TRP. Överlappande tal är mer oavsiktligt; avbrott är däremot inte lika berättigat. Avbrott är större brott mot turtagningsregler i jämförelse med överlappning som innebär att samtalsdeltagarna vill följa regeln även om detta inte nödvändigtvis lyckas. När en

samtalsdeltagare börjar tala vid ett ställe där en annan tar turen men inte når en TRP, kan man kalla resultatet ett avbrott. Samtalsdeltagarna gör strategiska och normativa beslut på grund av hur mycket överlappning det finns och hur de råkar tolka den. Man kan konstatera att överlappning kan vara en taktik som man använder för att dominera diskussionen eller lika väl att visa stödande till talaren. Samtalsdeltagare med olika samtalsstiler kan ha svårigheter att koordinera sina turbyten och de kan tolka en överlappning som har skett oavsiktligt i ärligt uppsåt som någonting hotande. (Tannen 1994, 109.)

Minimal återkoppling måste också skiljas från avbrott. Minimal återkoppling är en svag form av överlappande tal, det är flera personer som yttrar sig samtidigt men detta har inte så stor betydelse. Minimal återkoppling kan definieras som en kort reaktion i bakgrunden på det som har blivit sagt. Efter minimal återkoppling fortsätter talaren som om ingenting hade hänt. (Tiittula 1985, 64.)

Gränsen mellan stödsignaler/uppbackningar och minimala responser/minimal återkoppling är svår att dra. Nordenstam (1987, 45) skiljer ut minimala responser från uppbackningar (engl. back-channeling) och minimal återkoppling får replikstatus. Enligt Coates (1986, 99) är minimala responser ett sätt att visa stöd till den som talar och det som har blivit sagt. Minimal återkoppling kan också ibland ha en stor inverkan, man kan till exempel anpassa det man tänker att säga och hur man skall uttrycka det genom att lyssna på responser och sedan ändra på sina yttranden. (Jönsson 1990, 83.) Coates (1986, 100-101) säger om tystnaden i samtalet att pauser beror på avbrott, överlappning och för sena minimala responser som lyssnaren väntas att ge. Bristande responser och återkoppling signalerar att lyssnaren inte lyssnar alls eller struntar i det som sägs. Om man har olika åsikter, blir det då negativ respons i alla fall och oenigheterna leder ofta till avbrott.

När vanliga samhällsmedlemmar använder den vardagliga termen avbrott är den alltså inte bara kopplad med samtalets struktur utan också med saker som om samtalsdeltagare enser om någonting eller om de är oeniga. Överlappningar tycks anses som avbrott om de bryter mot goda seder. Om alla överlappningar från rena

lingvistikens sida blir tolkade som avbrott men i vardagstalet anses som avbrott bara om de bryter mot artighetsregler samtalsdeltagare sinsemellan, måste man göra någonting för att lösa det här problemet. Bäst är nog att analysera all överlappning som en typ av normbrott; överlappande tal bryter ju mot turtagningsregler om det finns flera än en människa som pratar åt gången i samtalet. Normbrott kan man ju sedan analysera antingen som avbrott av olika slag och med olika syften eller som helt acceptabel överlappning som inte är på något sätt oartigt eller hotande men som enligt Sacks et. al. (1974) anses som brott mot turtagningsreglerna.

Man kan säga att även om avbrott kan studeras från lingvistikens och samtalsanalysens synvinkel, kan man knappast bortse ifrån att avbrott som företeelse har varit av intresse till psykologi och psykiatri just på grund av att det är rent psykologiska saker som påverkar turbyten och vad som kan anses som avbrott. Mekanisk analys av transkriberat material kan inte ensamt avslöja vad som egentligen är på gång mellan samtalsdeltagarna. Om man tar det psykolingvistiska och sociolingvistiska till hänsyn är det dock lättare att observera saker som händer under ett samtal; om någon dominerar i samtalet till exempel.

3.2 Att klassificera avbrott

I en analysmodell utvecklad av Ferguson (1977) delas turbytena och avbrotten i olika klasser enligt följande kriterier: 1. om talaren byts till en annan 2. om det avbrutna yttrandet har blivit avslutat eller inte och 3. om det har förekommit överlappande tal. Tre av kategorierna kallas avbrott eftersom det blir uppehåll i kommunikationen. Baskategorin är:

1. Flytande turbyte: Det blir ett turbyte, ingen överlappning förekommer och den första talaren har talat till punkt innan någon annan tar turen.

Det finns fyra kategorier, där man inte kan tala om ett flytande, ledigt turbyte:

2. Direkt avbrott: Det finns överlappande tal när lyssnaren tar turen även om den första talaren inte har pratat färdigt. Den som tagit turen fortsätter medan den första talaren ger upp och hans/hennes yttrande förblir ofullständigt. (simple interruption)

3. Överlappning: Man pratar samtidigt, men samtalet flyter vidare utan avbrott. Det blir ett turbyte, men den första talaren får igenom sitt meddelande trots att lyssnaren börjar prata samtidigt. Här tar den andra talaren ordet litet för tidigt före en TRP, och gissar ofta det som den första talaren har tänkt att säga. (overlap)

4. Mislyckat avbrott: Det leder till överlappande tal när lyssnaren försöker att ta turen från den som talar först, men misslyckas. Det blir inget turbyte och den nya talarens yttrande blir avbrutet. Den som talade från början fortsätter trots överlappning. (butting-in interruption)

5. Tyst avbrott: Bara en talare talar åt gången och det finns ingen överlappning. Det sker dock ett turbyte och en ny talare tar över även om den som talar först inte får det som han/hon ville säga, sagt. (silent interruption)

De här kategorierna kan användas som modell i analysen, men de kan också kritiseras. Till exempel Oreström (1983, 136) påpekar ett fall som inte passar in i dessa kategorier. Om en talare talar och en annan lägger till någonting som blir avslutat samtidigt, kan detta enligt Fergusons (1977) klassificering inte kallas för överlappning när det inte blir ett turbyte. Ett sådant fall kan inte heller kallas för mislyckat avbrott eftersom den som avbryter får också sitt yttrande sagt helt och hållet. Detta kunde ju tolkas som minimal återkoppling eller uppbackning om det är någonting kort och till exempel stöder den första talaren eller ger kritisk reaktion till

någoting som blivit sagt. Men man kan ju prata i munnen på varandra också ganska länge och i ett sådant fall kan man trots kategoriernas definition om överlappning tolka detta som överlappande tal. Man kan ju inte kalla det misslyckat avbrott om det inte finns uppehåll i kontinuiteten.

Vid sidan om att betrakta avbrott som någoting som kan räknas och klassifieras mekaniskt kan man, kanske hellre, ta hänsyn till varje enskild samtalssituation. Då får varje litet turbyte sin mening, som beror just på den situationen som är aktuell, de samtalsdeltagare som tar del i diskussionen, deras samtalsstilar och deras interna relationer, som forskaren kanske vet bara litet om. Det bästa man kan göra är att studera materialet så noggrant som möjligt, söka ledtrådar och tolka det som händer vid varje turbyte, överlappning och avbrott. Tannen (1991, 197-212) delar avbrott i samtal mellan kvinnor och män i olika kategorier beroende av kooperativt beteende och överlappning. Det är långt ifrån mekanisk analys av avbrott som till exempel Sacks et. al. (1974) representerar. En klass är *lyckad kooperativ överlappning*. Då är samtalet lyckat därför att samtalarna har gemensamma attityder och vanor när det gäller överlappande tal. Allting flyter trots överlappning, den andra kan fylla i det som den ena håller på att säga. I *misslyckad kooperativ överlappning* är avsikterna goda men man har olika samtalsstilar. Man kanske försöker att ta över någon annans tur men den andra anser detta som brott trots att båda parterna är eniga om samtalsämnet. Den som avbryts av den ivriga lyssnaren kan ge upp, irriterad, eller envist fortsätta. Kvinnor är ofta kooperativa överlappare, vare sig de lyckas i samtalet eller inte. Överlappning kan också vara *icke-kooperativ*, vilket bildar den tredje kategorin.

Detta tyder på att avbrott och även normbrott överhuvudtaget är mycket komplicerade. En människa som sitter tyst och är redo att ta över när han/hon bara får minsta chans är normbrottare av värsta slag i viljan av avbryta och kanske till och med byta ämne till någoting som är mer förmånligt av hans/hennes sida. I avbrott är det skillnader mellan människor som avsiktligt avbryter andras tal, byter ämne och vill roffa till sig ordet och människor, som oavsiktligt överlappar andra eller gör det av ren entusiasm och samarbetsvilja. Allting beror också på samtalssituationen. I

olika situationer och beroende på om samtalsparterna är eniga eller inte, kan samma människor ha olika skäl och sätt att göra normbrott vid olika tillfällen.

4 VEM GÖR NORMBROTT OCH VARFÖR

Varje människa är en individ och varje samtalssituation är unik och ej någon annan lik. Därför finns det otaliga orsaker till varför det finns normbrott i samtal. Vid sidan om samtalsanalys är turtagningsystemet intressant för psykologin och sociologin. De viktigaste generella faktorerna som har påståtts påverka turtagning och orsaka avbrott är maktrelationerna samt könet. (Hakulinen 1985, 178.) Relationer mellan könen har verkat förorsaka avbrott i samtal där det finns representanter av olika kön. (Beattie 1981, 15.) Till exempel Ferguson (1977) har studerat relationen mellan avbrott, makt och dominans i samtal. Diskussionsämnet kan också ha stora konsekvenser när det gäller frekvensen av avbrott i ett samtal. Enligt Melander Marttila (1991, 281, 290) påverkar sådana saker som omvärldsuppfattningar och yrke hur man beter sig i ett samtal. Linell (1990a, 19) talar om asymmetri i talkommunikation vilket innebär att olikheterna mellan parterna i kunskaper och intressen kan påverka samtalet på det sättet att ena parten till exempel vet mer om samtalsämnet vilket kan leda till dominering och avbrott.

4.1 Dominans

Wardhaugh (1985, 49) gör gällande att om någon upprepade gånger avbryter andra, signalerar han/hon en stark ovilja mot samarbete. I ett sådant fall väljer han/hon avsiktligt att bryta mot det normala antagandet att talet skall vara ömsesidigt tillfredsställande och nyttigt för båda parterna. Enligt Wardhaugh (1985, 50) är normbrott ett tydligt tecken på misslyckande eller oenighet.

Backlund (1991, 59) tar upp flera olika sätt att "roffa sig" ordet i samtalet. Man kan göra det till exempel genom att inte göra en paus efter en fullständig sats. Då är det

svårt för de andra att komma in i diskussionen hur mycket de än hade att säga. En talare kan vara så duktig på att behålla ordet att någon, som egentligen minst ville bryta mot reglerna tvingas att göra det för att få ens någonting sagt. I ett sådant fall blir inte den som egentligen dominerar i diskussionen och kanske till och med saboterar andras samtal den som bryter mot normerna, utan den som kanske vill tillägga någonting och tvingas att avbryta den som håller på att envist behålla ordet med olika knep. Adelswärd (1991, 43) säger att kännedom av turtagningssignaler kan vara till stor hjälp för den som vill hindra andra att komma in i samtalet. Man kan till exempel titta bort och resultatet är då att ingen känner sig riktigt inbjuden att ta ordet.

Stigande intonation och höjning av rösten markerar också att man inte vill sluta tala. Talarna kan också använda olika fyllda pauser (t.ex. *ööh...*) för att visa att man vill fortsätta trots pausen i talet. Med en fylld paus kan man också försöka hindra turbytet och med hjälp av dem kan man vägra att sluta tala. (Backlund 1991, 59.) Ökat tempo kan effektivt ta död på lyssnarens känsla av att delta i en dialog vilket kan avses som normbrott. (Adelswärd 1991, 52.) Ett mera aggressivt sätt att bryta mot reglerna är att direkt avbryta den som talar.

En talsituation kan anses vara en maktkamp, en sorts strid om vem som får ordet. (Adelswärd 1991, 44.) En talare borde inte dominera samtalet utan också ge de andra möjlighet att säga någonting. Alla har samma rättighet att tala eller tåga om man så önskar. Dominerar man diskussionen förnekar man delvis någon annan hans/hennes rättigheter. (Wardaugh 1985, 50.)

Man kan dominera samtalet på ett effektivt sätt genom att underlåta att signalera till den som lyssnar att nu är det dennes tur att ta ordet. (Adelswärd 1991, 60.) Samtalspartnern tar lätt över genom avbrott om han/hon känner sina rättigheter hotade. Om man måste avbryta för att kunna bidra med sina åsikter är det svårt att anse den som avbryter som normbrottare eftersom det i själva verket är frågan om dominering som en sorts asocial verksamhet som bryter mot den regeln att samtal skall vara lika givande för båda parterna. Enligt Backlund (1991, 59) är det den som

har högre status och makt i ett samtal, till exempel intervjuaren, som lättare brukar avbryta den, som står under i hierarkin. Vid avbrott är det alltså inte alltid fråga om oartighet, men ofta om maktrelationer.

Enligt Adelswärd (1991, 44) lyckas några personer stänga de andra ute från samtalet genom att tala länge och därför kan någon vara tvungen att avbryta. Men avbrott kan också bero på entusiasm. Vare sig man är oartig mot andra parterna eller inte, är det dock alltid fråga om normbrott; enligt Sacks, Schegloff och Jefferson (1974, 705) bryter man i alla fall mot turtagningsreglerna oberoende av psykologiska motiv och förutsättningar.

Langford (1994, 114) anser att om det förekommer överlappande tal i ett samtal, bevisar detta att det är någon slags tävling på gång. Han anser dock att överlappande tal som inte tycks betyda att det finns kamp om ordet inte kan anses som brott mot normerna. Svårigheten ligger i att man knappast kan avgöra om det finns tävling eller inte utan att titta in i talarens hjärna och se vad han/hon verkligen tänker på, vilket är ju omöjligt. På grund av forskarens subjektiva synvinkel och oförmåga att tolka de bakomliggande intentionerna som förorsakar avbrott och överlappande tal, skall all överlappning bli behandlad som normbrott. Man bryter mot de tre turtagningsregler även om man inte skulle bryta mot artighetsreglerna.

Överlappande tal kan vara ett normbrott, men det behöver inte nödvändigtvis leda till ett avbrott. Överlappning är ju vanligt i tal och syftet är inte enbart att stjäla ordet och avbryta samtalspartnerns mening. Man kan till exempel svara strax innan den som frågar hinner formulera sin fråga färdig. Enligt Adelswärd (1991, 44) uppfattas det här inte vanligtvis som avbrott. Tiittula (1985, 29) skriver, att överlappning beror å ena sidan på den andra turtagningsregeln: om talaren inte utser nästa talare, flyttas turen till den som först hinner börja. Å andra sidan beror det på att man inte vet var den föregående turen tar slut. Ibland frågar man högt om samtalspartnern har talat färdigt eller har ytterligare någonting att säga. På det sättet undviker man det pinsamma överlappande talet.

Vissa människor anser att när man talar samtidigt med andra deltar man entusiastiskt i samtalet och skapar gemenskap; andra tar för givet att endast en röst bör höras åt gången, så för dem är alla överlappningar avbrott, ett försök att ta över uppmärksamheten, ett maktspel. Följden av denna skillnad är att entusiastiska lyssnare som pratar samtidigt för att etablera samhörighet kan uppfattas som avbrytare av andra - och dessutom anklagas för att ha onda avsikter och försöka dominera samtalet. Samtalet kan bli obalanserat och det kan vara en följd av skilda syften med överlappningen. Om en talare faller in för att visa sitt stöd och den andre skjuter in något för att ta över ordet, blir det den senare som oftast blir den dominerande genom att han/hon avgör samtalsämnena och uttrycker fler idéer och åsikter. (Tannen 1994, 209.)

Adelswärd (1991, 63) säger att den som dominerar i samtalet ger mindre stödsignaler och återkoppling än den som blir dominerad. Den i överläge är inte riktigt lika villig att ge samtalsstöd som den i underläge. Denne är oftare ivrig att nicka, bejaka och visa sin uppmärksamhet. Nordenstam (1987, 49) hittade dock inget stöd till hypotesen att den som dominerar ett samtal kan visa detta genom att avstå från stödsignaler.

4.2 Dialog och gruppsamtal

Antalet samtalsdeltagare kan påverka förekomsten av överlappning och avbrott i ett samtal. Om det bara finns två medlemmar med i samtalet, blir det oftast inga problem vid turbyten. Även om man kanske avbryter då och då, klarar man dessa situationer lättare och det är i värsta fall högst två personer som pratar i munnen på varandra. Ju flera medlemmar det finns med i samtalet, desto lättare är det att bryta mot normerna. (Langford 1994, 100.) Enligt Londen (1993, 138) bygger samtalsdeltagare tillsammans upp en för dem koherent diskurs. Om det endast finns två parter med i samtalet, är det lättare att behålla ämnet och undvika överlappningar. De möjliga ämnesbyten är också mera flexibla eftersom man lättare kan byta riktningen av samtalet på ett mera smidigt sätt i en dialog. Vid ett gruppsamtal är det

ju flera åsikter, röst och behov som påverkar naturligtvis turbyten och gör turtagningen mer komplicerad.

Med gruppsamtal menas ett samtal med flera än två deltagare. Dialog (kallas också för *dyad*) skiljer sig från gruppsamtal till exempel i turtagningen och i rollerna som lyssnare och talare. (Linell 1990b, 39-41.) Linell (1990b, 43-48) skriver om gruppsamtalets interaktionella komplexitet. I en dialog vet man vem turen är adresserat till men i gruppsamtalet kan man adressera en tur till en enskild person, flera personer och även låta sin tur vara oadresserad så att vem som helst får gripa den vid en TRP. Vid en dialog blir det antingen att man väljer sig själv eller låter samtalspartnern välja sig själv vid en TRP. I ett gruppsamtal kan man adressera turen inte bara direkt utan också indirekt. Man kan också syfta till en närvarande person och även titta på denna men ändå adressera sin tur till någon annan.

Vid ett gruppsamtal kan man göra saker vid turtagningen som knappast är möjliga i en dialog. Man kan stjäla turen, ta en fri tur eller ta sin egen tur. De här tre turtagningstyperna skiljer sig i interaktionell dominans. Att stjäla en tur är en mer dominant åtgärd, det innehåller mer av självständigt initiativ, än att ta en fri tur och detta senare är då mer dominant än att ta en egen tur. (Linell 1990b, 45.) Ett problem är sk. klyvning av turer där talaren ger respons till någons föregående replik och därefter i ett nytt initiativ vänder sig till en annan samtalspart. Den första delen av turen adresseras alltså till en annan person än den senare delen. (Linell 1990b, 48.) Alla dessa saker ger bevis på att gruppsamtalet är mer komplicerat än dyaden. Avbrott och överlappningar förekommer oftare i ett gruppsamtal på grund av de ökade valfriheter att välja emellan när man till exempel adresserar en tur till någon.

4.3 Formella och vardagliga samtal

Att flera deltagare i ett samtal påverkar turbyten och förorsakar mer avbrott gäller såväl i formella intervjuer i medierna som i spontana familjebråk. (Langford 1994, 100.) Annars kan man konstatera, att samtalsituationen påverkar turbyten. Enligt

Tiittula (1985, 30-32) är formella och informella samtal olika sinsemellan. I ett formellt samtal är turerna längre än i ett informellt samtal. Det finns också mer överlappning i ett informellt samtal. Men det finns undantag och gränsen mellan informellt och formellt är ofta svårt att dra eftersom en konstruerad intervju i TV kan likna mer ett vanligt samtal än någonting formellt och arrangerat. Enligt Londen (1993, 138) har vardagliga, informella samtal forskats i mindre grad än formella samtal som till exempel intervjuer representerar. Hon säger att vardagliga samtal är den mest frekventa och betydelsefulla formen av samtal för de flesta. Men vardagliga samtal och mera konstruerade samtal i mera officiella sammanhang som till exempel i televisionen kan ju också innehålla likadana drag som privata diskussioner. Till exempel en intervju kan vara ett ledigt gruppsamtal i TV, som knappast skiljer sig i språket från det vardagliga språkbruket.

I ett vanligt samtal avhandlar man flera ämnen och byter ämne många gånger. (Adelswärd 1991, 31.) Därför finns det också flera överlappningar men samtidigt är avbrott, även om den innehåller ett samtalsämnesbyte, mer acceptabelt i vardagliga sammanhang. Till exempel en intervju har enligt Adelswärd (1991, 31) en betydligt fastare ram. Man får inte byta samtalsämne hur som helst och avbrott är inte så tillåtna. Strävan efter att återvända till det egentliga ämnet kan emellertid förorsaka avbrott från intervjuarens sida. Tydliga övergångar från ett samtalsämne till en annan är typiska för intervjuer och andra institutionella samtal men de är inte lika vanliga i vardagliga samtal där rollfördelningen är mer jämlik och det inte är lika tydligt vem som bestämmer. (Adelswärd 1991, 40.)

Man kan dominera ett samtal genom att vara den som har rätt (eller tar sig rätten) att ställa frågor och föreslå ämnen. Rätten är ofta förknippad med vissa typiska roller som till exempel ledaren i ett formellt samtal eller intervjuaren i en intervju. (Adelswärd 1991, 61-62.) Man kan också rebellera mot sådana rättigheter genom att som en underlägsen inte be om lov att tala, utan gripa ordet direkt och vid första bästa tillfälle. (Adelswärd 1991, 63.) Det kan man göra även utan överlappning eller avbrott i mitten av någons yttrande. Enligt Adelswärd (1991, 108) är det vanligare att intervjuarna pratar i munnen på de intervjuade än tvärtom, även om den

intervjuade kanske känner sig dominerad av den i överläge.

Samtalsparterna använder språkliga strategier för att visa artighet och hänsyn. I vardagliga samtal är undvikandet av oenighet en sådan strategi. (Fant 1995, 95.) Till exempel överlappningar och avbrott kan därmed antas vara tecken på entusiasm och ivrig enighet i ett vardagligt samtal, oftare än tecken på oenighet. I mera formella samtal kan normbrotten ha en annan funktion. Enligt Greatbatch (1992, 268) händer det ofta t.ex. i paneldebatter i nyhetsprogram, att man är oeniga och avbryter varandra, trots att formella samtal sägs innehålla överlappande tal i mindre omfattning än informella samtal. Fant (1995, 96) framhävar att eftersom paneldebattörerna ofta har kallats samman för att de har olika åsikter i en fråga är det tillåtet och nästan önskvärt att debattörerna är oeniga och ger uttryck för det. Intervjuformen med åtföljande praxis för turtagning ger dem möjlighet för stark oenighet utan att behöva ta ansvar för avslutandet av den aktuella talaktiviteten. De preferensfenomen, som gäller för oenighet i vardagliga samtal, fungerar inte i dessa samtal eftersom oenighetskomponenterna inte är fördröjda i turer och föregås inte alltid av en inledning som uttrycker enighet. Som sagt kan också institutionella samtal följa det vardagliga samtalets regler. Fant (1995, 93) skriver att för att man skall kunna avgöra vad som är karakteristiskt för institutionella samtal behöver man kunskap om vad som kännetecknar vardagssamtal. Den samtalsanalytiska modell som utarbetats av Sacks et al. (1974) bygger vanligen på samtal där bara en person i taget har ordet. Även om formella samtal kan innehålla normbrott verkar deras material bestå av ganska formella samtal. I sin undersökning av vardagliga samtal på svenska kunde Nordenstam (1998, 11) dock se att även de mycket informella skvallersamtal, där flera ämnen avhandlas på en gång, och flera talare har ordet samtidigt, följer i alla fall ganska strikta regler.

4.4 Kulturskillnader

Beattie (1981, 35) visar, att flera undersökningar har avslöjat att avbrott påverkas av sociala och personlighetsvariabler. Man har påstått, att mindre intelligenta individer avbryter oftare än mera intelligenta. Man har också fått reda på att avbrott är direkt relaterad med social ångest. Varje forskningsrapport pratar dock bara för sig själv. När det gäller svenskan kan man inte dra några slutsatser på basis av undersökningar som har blivit gjorda i USA. Till exempel klasskillnaderna där är helt olika än i Sverige. Klasstillhörigheten och utbildningsnivån spelar inte så stor roll i Norden vilket gäller också i samtalsbeteendet.

Attityder och personlighet styr beteendet bland människor, vilket också är fallet även vid avbrott. Enligt Kalin & Leiwo (1990, 55) kan såväl en stark självkänsla som rädslan för kommunikationssituationer styra en individs språkliga beteende. Det här kan ske oberoende av sådana saker som till exempel status. En viktig social orsak som styr turtagningsbeteende är skillnaderna mellan olika kulturer och etniska grupper.

Kulturella skillnader kan vara avgörande när man betraktar vad som menas med avbrott. De påverkar samtalsstilar bland olika utbildningsnivåer, åldrar, kön och användning av pausering. Tannen (1991, 202) konstaterar att många amerikaner anser sig avbryta när de talar med skandinaver. Finnarna däremot upplever att de avbryts av norrmän och svenskar på grund av olik taltempo och längden av pauser. Antropologerna har funnit att vanan att prata i munnen på varandra är mycket vanligare i världen än en-talare-åt-gången-regeln, som följs i Norden mer slaviskt jämfört med andra delar av världen. (Tannen 1991, 202.) Adelswärd (1991, 20) påpekar att svenskheten säger att man inte bör framhäva sig själv och delta i en diskussion så ivrigt att det kräver avbrott.

Enligt undersökningarna har det funnits att i ett franskt samtal är överlappande turer en ständigt förekommande norm och de är accepterade som artigt beteende. I ett engelskt samtal är bara korta överlappningar tolererade. Franska avbrott är tecken på

värme och intresse och de engagerar till aktivt deltagande i diskussionen. När en amerikan och en fransman börjar prata i munnen på varandra, är det oftast amerikanen som låter sig avbrytas och ger upp. (Wieland 1991, 103-109.) Edelsky (1993, 201) har dock konstaterat att vid brott mot turtagningsnormerna är överlappningar inte alls sällan varken korta, korrigerade eller mindre förekommande när det gäller engelskt samtal. Forsblom - Nyberg (1993, 24) påstår att det är en truism att tal och kommunikation eller rättare sagt de regler och mönster som styr talkommunikationen varierar så mycket mellan olika kulturer och samhällen. Vissa regelbundheter finns i alla kulturer, men många forskare har kommit på att skillnader finns och de har också inflytelse.

Adelswärd (1991, 44) säger att genom att placera samtalspartnern i en situation där han/hon antingen tvingas avbryta eller inte kan säga något alls, tvingar man också den här människan att antingen vara oartig eller överkörd. Detta gäller särskilt i nordisk kultur där man, jämfört med andra kulturer, måste skämmas om man avbryter.

Olika människor kan representera olika samtals- och kommunikationskulturer också oberoende av etnisk bakgrund. (Linell, 1990a, 32.) Men denna bakgrund bestämmer ganska mycket hur man skall och inte skall bete sig i ett samtal. Till exempel svenskarna verkar ha sina egna regler beträffande samtal.

4.5 Svenskarna och avbrott

Laine-Sveiby (1987, 22) beskriver ett möte i Sverige där även i en hektisk debatt är det ingen som kastar sig in i debatten mitt i föregående talares inlägg. Enligt henne är detta typiskt svenskt. Det blir överlappning också i svenska samtal, men till exempel som utlänning skall man i Sverige vara medveten om vissa saker. Om en utlänning avbryter andra till exempel på fest genom att tränga sig in i ett samtal är det möjligt att samtalet bara fortsätter som om inga avbrott förekommit och ingen bryr sig om att förklara vad samtalet gällde. (Laine-Sveiby 1987, 35.) En svensk regel i ett samtal verkar vara att man inte avbryter ett pågående samtal. Svenskarna

riskerar inte att göra det, vilket kan vara orsak till färre avbrott i just svenskt samtal.

Enligt Laine-Sveiby (1987, 41-42) är pauserna långa i Sverige eftersom svenskarna sällan förhastar sig. De tar tid på sig och funderar över hur man lämpligtvis skall lägga sina ord. För en utlänning kan detta vara rentav irriterande. Men en människa med "osvensk" samtalsstil kan kasta sig ivrigt i debatten, öka tempot, avbryta en svensk som redogör för sitt tyckande, kasta in negativa eller positiva synpunkter, men det spelar ingen roll. Resultatet är att svenskarna kanske blir ännu försiktigare i sina formuleringar. Svenskarna kan, enligt Adelswärd (1991, 94) anse att någon som avbryter är en riktig pratkvavn som försöker köra över, medan långsamprataren kan ge uttryck för respekt.

Svenskarna sägs vara bra lyssnare eftersom de så gärna väntar på sin tur i samtalet. Detta förorsakar ju inga problem, om samtalet är balanserad och alla deltagare har likadan samtalsstil. Svenskarna verkar ju artiga och omtänksamma när de samtalar med varandra i lugn och ro, speciellt vid mer formella sammanhang. Svenskarna får tidigt lära sig att inte avbryta någon och att vänta på sin tur. Men enligt Laine-Sveiby (1987, 42) kan svenskarna däremot höra vid internationella sammanhang, att den svenska uppfostran är rentav ett handikapp! Den svenske affärsmännen ger intryck av att vara dövstum i internationella sammankomster, där ingen ger sig tid att lyssna färdigt på vad den andre har att säga. Men det goda är att svenskarna har förmågan att låta motparten att avreagera sina känslor utan att avbryta honom/henne. De kan också uppmana honom/henne att fortsätta tills han/hon sagt allt man hade på hjärtat.

Svenskarna undviker konflikter och starka känslouttryck vilket också gäller i samtal. Till exempel om någon uppenbarligen har svårt att behärska sig i en debatt, försöker han/hon dölja det till det sista. Skulle han/hon brusa upp ordentligt i en debatt i televisionen, skulle hans/hennes motståndare ha publikens sympatier oberoende av vem av dessa två har likadana åsikter med publiken. Sådant beteende är inte acceptabelt utan man försöker ta det lugnt i samtal. (Laine-Sveiby 1987, 72.) Uppmaningen att vara lagom och inte betona sina egna åsikter sitter djupt förankrad

i svenska bröst och det påverkar också turtagningen. (Adelswärd 1991, 120.)

I Sverige skall man alltid uppföra sig och vara kontrollerad. Laine-Sveiby (1987, 74) skriver att beskrivas som aggressiv är det värsta man kan råka ut för som tillmäle i Sverige. En aggressiv person har gjort sig omöjlig som partner i sociala sammanhang men aggressivitet i Sverige är mycket mildare än i andra länder. Man behöver inte ens uttrycka negativa åsikter, oftast räcker det bara med ett ivrigt uttryckssätt. Om man gör ett otåligt uttryck och inte orkar lyssna färdigt på vad andra har att säga, är risken stor att bli kallad aggressiv. Lika illa är det att vara "forcerad". Det är en svensk benämning på personer, som inte följer det svenska umgängets oskrivna lagar om tålamod och turordning, utan oavbrutet pratar på.

I Sverige går det inte att skaffa auktoritet genom att vara den som pratar mest. Tvärtom skall man behärska sin tunga. Att vara tystlåten har aldrig uppfattas som negativt i det svenska umgänget. (Laine-Sveiby 1987, 124.) Normen som påbjuder att man skall låta den andra tala färdigt är så stark att svenskarna har börjat få komplex för att de är oförmögna att avbryta och gripa ordet i flykten samt kasta sig i en debatt. (Laine-Sveiby 1987, 82.) Adelswärd (1991, 40) påpekar att genom att göra detaljerade studier av svenskt samtal upptäcker man bland annat hur oerhört samspelade svenskarna är, hur lite tystnad de i alla fall tycks tolerera och hur förhållandevis sällan de pratar i munnen på varandra.

Det finns skillnader mellan svenska och finska samtal när det gäller avbrott. Lehtonen (1990, 32) påstår att finnarna är även mer långsamma och undviker överlappning även mer än vad svenskarna gör. Han säger att många finländare, även de som har svenska som modersmål, har beklagat att det är svårt att följa med i en svensk diskussion på grund av hastigheten och precis när de skall öppna munnen för att säga något, så hinner någon annan ta till orda. Följden är att den som blir avbruten anser, att den snabbare är otålig och aggressiv, medan han/hon själv blir betraktad som undvikande eller rentav fientlig av den andra.

Enligt Lehtonen (1990, 32) är "de tysta svenskarna" ett lika känt begrepp i Sverige

som "de tysta finnarna" i Finland. Men det finns dock skillnader. Karakteristiskt för en svensk diskussion är, att lyssnaren aktivt deltar i samtalet med mimik, ljud som "mmm" eller småord som "ja, nej, ojdå, sejerdude, just de" vilka fungerar som återkoppling. Med detta visas det att man är intresserad och kanalen är öppen. En finne anser emellertid att det är oartigt att avbryta talaren med ett sådant beteende. (Lehtonen 1990, 32-33.) I Sverige anses dessa småord inte som avbrott eller störande överlappning. Svenskarna tål avbrott i samtal kanske lika litet som finnarna gör, men båda har olika uppfattningar om vad som avses med ett avbrott.

Lehtonen (1990, 32) förklarar att det kan hända i samtal med finnar och svenskar att en finsk talare som inte står ut med att bli avbruten uppfattar alla frågor och kommentarer som personliga angrepp. Den finska samtalsdeltagaren kan tolka den mera otåliga svenskens avbrott som försök att signalera sin överlägsenhet. Svensken kan däremot betrakta finnens tystlåtenhet och uppenbara passivitet som motvilja mot att fortsätta diskussionen och samarbeta.

När det gäller turtagningssignaler säger Lehtonen (1990, 30) att nonverbala signaler är viktiga i svenskt samtal. Men enligt Adelswärd (1991, 42) använder till exempel spanjorer blicken mer aktivt i samtal, särskilt vid turbyte.

4.6 Kön och status

Några forskare har påstått att män avbryter oftare kvinnor och oftare än kvinnor. Coates (1986, 100) berättar om en undersökning där alla överlappningar var gjorda av män och i hälften av fallen var det en man som avbröt en kvinna, i andra delen avbröt männen varandra. I en liknande undersökning av Zimmerman & West (1975, 124) föreslås det att kvinnor är mycket försiktiga med att inte avbryta män. Men många föreställningar man har om kvinnors samtal tyder på att kvinnor inte bara skvallrar och pratar mycket utan att de också pratar i munnen på varandra. Enligt Nordenstam (1998, 11) sker detta i sällskap där det bara finns kvinnor med.

I sin undersökning av avbrott i informellt samtal och dess relation till kön och status hittade Beattie (1981) inga skillnader mellan könen varken när det gäller hur ofta man avbröt och hur man gjorde det. Status däremot visade sig att vara betydelsefullt. Individer med hög status - tutorer i tutorgrupper vid universitetet - avbröt väsentligt mycket oftare än blev själva avbrutna. Om status kan man lägga till, att de som har undersökt samtal mellan läkare och patienter har funnit att läkare är mer benägna att avbryta och styra interaktionen (Tannen 1994, 239).

Enligt Tannen (1994, 208-210) är status och samförstånd oupplösligt sammanflätade i vissa lingvistiska strategier som de flesta människor känner att de instinktivt förstår; en sådan strategi är att bli avbruten. Hon säger dock att det är en truism att säga att vanan att avbryta är ett sätt att dominera andra. Det är möjligt att det är så, men inte alls alltid. Någon annan kan ju genom att dominera tvinga de andra att avbryta. Det beror på människan om man gör det eller inte vid den situationen.

Många artiklar om språk och könsstillhörighet hävdar dock att göra avbrott är ett tecken på domineringsförsök. Lingvisterna James och Clarke (1993) granskade all forskning de kunde hitta angående könstillhörighet och vanan att avbryta och fann intressant nog inte något klart mönster som visade att män avbryter kvinnor. Särskilt förvånande var deras slutsats att studierna som undersökte hur ofta avbrott förekom i samtal mellan enbart kvinnor jämfört med samtal mellan enbart män visade att det var vanligare att kvinnorna avbröt varandra. (James & Clarke 1993, 268.) James & Clarke konstaterar, att för att förstå detta mönster är det nödvändigt att fråga sig vad talarna *gör* när de talar samtidigt med andra. Innebär avbrytandet att man stöder den man avbryter, eller är det fråga om en invändning eller byte av samtalsämne? Överlappningar kan vara ett sätt att markera status eller etablera samhörighet. (James & Clarke 1993, 231.)

Tannen (1994, 266-268) syftar till en undersökning med unga kvinnor och män som samtalade i fria och lärarledda grupper. I grupperna med fria diskussioner fick talarna gripa ordet själva om de ville säga något. I den situationen hade de unga kvinnorna "en benägenhet att ge efter mer, oftare låta sig avbrytas och ta färre initiativ". De

unga männen i de här grupperna avbröt också varandra, men det hände oftare att de envisades, trots att de blivit avbrutna, tills de fått säga vad de ville. De unga kvinnorna däremot bara tystnade och gav upp när deras försök att säga något möttes med avbrytanden.

När det gäller samtal mellan kvinnor och män verkar det att ett ostrukturerat möte till exempel skulle ge lika möjligheter åt alla parter. Men Tannen (1994, 266) konstaterar att skillnaderna i samtalstil inte alls i själva verket innebär att möjligheterna mellan könen är lika. Det slutar med att de som anser att de bör ha andras godkännande innan de börjar tala drar sig tillbaka när de blir avbrutna, tar så lite tid som möjligt i anspråk och talar mycket mindre, liksom de vars kulturellt präglade rytm helt enkelt är annorlunda. Även om kvinnor oftare hamnar i den kategorin än männen kan man inte generalisera för mycket. Män med liknande samtalsstil skulle tycka att det var lika svårt att göra sig hörda.

I en undersökning av Sommers och Lawrence (Tannen 1994, 267) blir en av kvinnorna jämt avbruten av män i en gruppdiskussion med kvinnor och män. Männen till och med tystar henne. Men processen med avbrytanden är mycket komplicerad. Precis som i fråga om allt annat som händer under en interaktion är man minst två om det, inte en. Om någon skall kunna avbryta en annan måste den ena börja tala och den andra sluta. Sommers och Lawrence påpekar att männen i deras undersökning även avbryter varandra. När de blev avbrutna fortsatte de att försöka tala tills de fick fram vad de ville säga. Men kvinnan gav upp fem av de sex gånger hon blev avbruten av någon av männen i gruppen. Det är svårt att säga om männen avbröt henne på olika sätt än varandra. Men det var hennes reaktion som var avgörande i det fallet. Undersökningar har visat att även om det finns inga märkvärdiga skillnader mellan hur ofta män och kvinnor lyckas avbryta, är det kvinnor som drabbas av mer normbrott. Det förekommer fler försök att avbryta kvinnor än män (Tannen 1994, 268). En orsak till att det kanske är lättare att försöka avbryta kvinnor, såväl av andra kvinnor som av män, kan vara att kvinnorösten är ljusare och svagare än männens. Några kvinnor talar också mindre i sällskap av flera män och då är det klart att de inte har samma chans att yttra sig. Adelswärd (1991,

117) skriver att många kvinnor betar sig på det sättet att männen har det lättare att erövra den största delen i samtalet. Kvinnorna håller med, fyller i och hjälper till att fördela talutrymmet så att männen kan dominera.

Nordenstam (1987, 5) har funnit att när det gäller samtal mellan män och kvinnor kan de omständigheter under vilka talaktiviteterna äger rum vara avgörande för vilket kön som anses "äga golvet". I sin studie av kvinnlig och manlig samtalsstil koncentrerade sig Nordenstam (1987) också på avbrott i privata diskussioner. Enligt henne (1987, 82) är avbrott ett allmänt erkänt tecken på försök att dominera över motparten som i offentligheten brukar användas av män. Det finns åtskilliga undersökningar, som visar, att män avbryter kvinnor i offentligheten. Nordenstam fann i sin undersökning att i samtal, som ägde rum i hemmet och hade äktenskap som ämne, hade männen några fler avbrott än kvinnorna, men inte signifikant flera. I stället avbröt här också kvinnorna sina män, och särskilt gällde det dem med hög utbildning. Mest påfallande var dock att äktenskapliga situationen framkallade många fler avbrott än vänsituationen. (Nordenstam 1987, 74,82.)

Beattie (1981, 16) refererar en undersökning, där man kom på att i samtal där det bara finns kvinnor med, blir det mer avbrott om kvinnorna är avslappnade och självsäkra. När de inte känner sig att vara beroende av att bli accepterade av andra avbryter de mer. Behovet av socialt erkännande kan få folk att låta sig avbrytas, lika väl män som kvinnor, och hos kvinnor verkar det här vara starkare. Kanske är det just därför kvinnor inte vågar ta över efter att ha själv blivit avbrutna; i en situation där männen oftare är envisare att fortsätta även om det krävs ett avbrott till att göra det. Undvikandet av konflikter kan också påverka så att man hellre följer turtagningsregler än börjar kämpa för sina rättigheter att verkligen säga allt man tänkt att säga.

När det gäller barn har forskarna enligt Coates (1986, 129) inte hittat skillnader mellan hur mycket flickor och pojkar avbryter varandra. I familjediskussioner avbröt fäderna däremot mer än mödrarna. Båda föräldrarna avbröt döttrarna mer än sönerna.

Tannen (1991, 188) berättar att det finns en stereotypi om att kvinnorna pratar för mycket och avbryter män. Detta gäller i privata hem. I mer officiella sammanhang har många undersökningar dock påstått det motsatta. Båda tyder på att det är fientligt att avbryta. Tannen (1991, 189) skriver att det är speciellt känsligt att beskylla någon för avbrott i nära relationer mellan män och kvinnor eftersom det att man avbryter hänsynslöst den andra tolkas lätt så att den andra parten inte är intresserad, inte lyssnar och inte bryr sig om särskilt mycket om vad partnern säger. Kvinnor och män känner sig avbrutna av olika skäl beroende på skillnaderna i vad som är avsikten bakom det som sägs. Nordenstam (1998, 37) säger dock att även i det svenska samhället som är förhållandefis jämlik kan man se kvinnor diskriminerade vilket också syns i samtal. Kvinnor och män kan ha lika förutsättningar men bete sig efter könsrollerna i samtal eller de kan ha olika förutsättningar just på grund av att representerar två olika kön.

Coates (1986, 154) skriver att kvinnorna tar hellre rollen som lyssnare än män. Kvinnorna är enligt henne kooperativa i samtal och deras överlappningar och avbrott är orsaker till detta. Män däremot organiserar sitt talande mer som en tävling och konkurrerar med andra om makten. Även om avbrott kan anses vara tecken på verbal aggressivitet och brott mot reglerna i samtal, säger Coates (1986, 153) att avbrott är ofta bara tal under den aktuella talarens tur vilket är en normal del av avkopplad informell kommunikation mellan jämlika människor. Hon säger att kvinnornas typ av normbrott är bara ett tecken på aktivt lyssnande; de kommenterar varandra eller män genom nickningar och minimala responser. Minimala responser kan därför inte anses som ett stort brott mot normerna; annars borde till och med en nickning vara ett tyst normbrott! Det är nog så, att blir man för ivrig i sin stödjande entusiasm, kan man till en grad som kanske stör och irriterar den andra parten, hoppa in i diskussionen under den andras tur, så att detta kan anses som normbrott. Vad som är den, vems tal blir störd, tolkning av överlappning eller en tyst tagning av ordet, är viktigt när man avgör vad avbrott och avbrottsförsök är, och vad som bara är acceptabelt återkoppling. Män avbryter oftare än kvinnor på det icke-kooperativa sättet, så att de även byter samtalsämne när de avbryter. Enligt Adelswärd (1991, 109) är det vanligt att kvinnor talar samtidigt med talaren för att stödja denne och inte försöker

att kränka den andres rätt att tala till punkt. Man kan konstatera, att män och kvinnor avbryter på olika sätt; männen konkurrerar mera medan kvinnorna tycks vara solidariska. (Nordenstam 1990, 253.) Man måste emellertid undvika att generalisera för mycket i det här avseendet också.

4.7 Samtal i TV

Det finns mycket bevis för att normbrott kan vara ett tecken på dominans i ett samtal. Detta är ofta fallet när det gäller pratshows eller intervjuer i TV. Langford (1994, 100) berättar att i ett BBC- program Question Time är det programledaren, som dominerar samtalet. I många talprogram av denna typ är det just programledaren eller intervjuaren, som bestämmer vem som får prata och ta turen, hur länge de får prata och vad de pratar om.

Programledaren verkar ha större rättighet att avbryta; till exempel om det blir brist på tid i programmet. Det här är i princip brott mot turtagningsreglerna, men det är nog accepterat eftersom ledaren eller intervjuaren har så mycket mer makt jämfört med t. ex. gäster. I sådana program är det programledaren som reglerar turbytena i allmänhet. Han/hon låter de intervjuade eller publiken vid pratshower ta del i diskussionen eftersom de är en viktig del av programmet. Programledaren styr ändå samtalet och ju mera formellt programmet är, desto större verkar ledarens makt vara. I pratprogram, där publiken får ta del i samtalet, är det sällan tillåtet att ta ordet utan ledarens tillstånd. Det kräver att få ledarens uppmärksamhet och möjlighet att till exempel använda mikrofon.

Enligt Livingstone & Lunt (1994, 1) är det programledaren och intervjuaren som alltid får programmet och samtalet att rulla i televisionen. Detta sker genom att till exempel hindra några personer att dominera hela diskussionen. Det här är lättare om ledaren kan gå runt med mikrofonen. Livingstone & Lunt (1994, 37) säger att ju mera kontroll programledaren har, desto mindre liknar diskussionen ett vanligt samtal.

I sin studie av turbyten i nyhetsintervjuer visade Greatbatch (1992) att i formella intervjuer är turbyten mycket olika än i informella situationer. Greatbatch (1992, 299) berättar att i paneldebatter är de intervjuade ofta där för att debattera och diskutera och det är mycket sannolikt att de inte är helt eniga om samtalsämnet. Denna oenighet påverkar också turbyten eftersom oenigheten leder till avbrott och tävling om talutrymmet. I en sådan situation verkar avbrott och normbrott av annat slag mycket tydliga på grund av samtalsdeltagarnas olika åsikter. Skulle de vara mera eniga, kunde det vara svårt att upptäcka normbrott utan att analysera samtalet med hjälp av transkribering och avbrott skulle kanske inte uppfattas som normbrott. Om samtalsdeltagare är eniga när det gäller samtalsämnet, kan de dock avbryta varandra till exempel av ren entusiasm. Samtalet kan vara mer kooperativt och överlappande tal kan vara till exempel samarbete mot någon annans åsikter.

TV ger bättre möjligheter att studera samtal än vad bara ett bandspelare gör. Man kan också se den icke-verbala kommunikationens roll i turtagningen. Video ger möjlighet att komma tillbaka till materialet om och om igen även om begränsningen ligger i det att kameran inte visar alla människor samtidigt. Om ett TV-samtal är mindre formell kan man anta att de allmänna turtagningsreglerna fungerar också där.

I ett svenskt pratprogram, Alice Bah, följer man den amerikanska trenden där studiopubliken får ta del i diskussionen och där flera gäster har bjudits in för att samtala om ämnet som är bestämt i förhand och som deltagarna har olika åsikter om. Traditionella pratshower kan vara formella och normativa medan till exempel i amerikansk Ricki Lake show blir det ett spel med turtagning. Ricki Lake använder blick och gester för att ge turen till någon. Showen kan bli kaotisk, men överlappande tal hör till bilden. Turtagningsreglerna är knappast följda och allting baserar sig på att alla pratar i munnen på varandra. Enligt Lundevall (City, den 24 mars 1995, s.2) händer det ändå ibland, att ledaren i en sådan show suckar eller direkt säger till någon att hålla tyst eller vänta på sin tur.

Svenskar anser att ett pratprogram skall se artigt och informativt ut. Det ligger i svenskhetens natur att undvika konflikter vilket också syns i TV. Enligt TV-forskare

Vibeke Pedersen representerar program som Alice Bah en ny trend inom pratshower där problem och konflikter inte bara blir talade om utan också visualiserade. Program som Ricki Lake show visar skillnader mellan olika talkulturer. Så som i Sverige är sådana hektiska verbala bråk inte heller vanliga i Finland. (Helsingin Sanomat, viikkoliite, den 22 november 1996, s. 40).

Intervjuer, både i TV som i andra sammanhang, blir lite annorlunda än andra dialoger eller gruppdiskussioner. Det är oftast intervjuaren som frågar och sköter organisationen för turtagningen. De intervjuades uppgift är då att svara på frågorna. Talar man för mycket eller undviker att svara på frågorna gör man normbrott. Sådana normbrott är typiska för intervjuer som samtalsform eftersom det enligt Adelswärd (1991, 20) är vanligt att man i en intervju skall presentera sig på ett så fördelaktigt sätt som möjligt. Hon säger att svenskheten säger dock att man skall i alla situationer vara diskret och lagom och inte bör framhäva sig själv och sina åsikter.

5 METOD OCH MATERIAL

Ett mycket kort utdrag från ett vardagligt samtal kan vara väldigt rikt och innehålla mycket att titta på. (Londen 1993, 153.) Detta kan dock också vara fallet hos ett officiellt samtal som använder det vardagliga samtalets villkor. Om man kan ta ordet precis när man vill, utan att ledaren i diskussionen skulle hindra det eller får uttrycka sig fritt när man vill och hur man vill, kan ett TV-samtal betraktas som ett vanligt samtal.

Förhandsuppfattningen är att överlappningar och avbrott som inte kunde förekomma i helt institutionaliserade samtal är vanliga i det här materialet. Eftersom materialet är så rikt på överlappande tal och normbrott av annat slag, lönar det sig att granska det som ett vanligt samtal med likadan turtagningsorganisation. Däremot kan man inte glömma det faktum att det är frågan om en intervju, att samtalsdeltagarna inte är bekanta från förut (förutom intervjuarna sinsemellan) och att samtalsämnet är någorlunda begränsat. Det är intressant att studera hur avbrott och överlappning kan

förekomma i ett sådant samtal, vilka funktioner de har och när och hur man byter tur i ett samtal inom dessa specifika ramar.

5.1 Inspelning och transkribering

Materialet i den föreliggande studien består av svenska gruppsamtal med fyra deltagare som representerar båda könen. Alla samtal är inspelade på video från pratprogrammet Nyhetsmorgon, som sänds varje dag på Sveriges TV 4. Samtalet i dessa program är ledigt även om det är i en intervjuform. Det finns alltid två programledare eller intervjuare som pratar med gästerna om det valda ämnet. Av alla samtal har jag transkriberat två och granskat dem mera noggrant. Dessa samtal ska jag analysera med hjälp av exempel i detta arbete.

Följande tecken används vid transkribering:

I1: en manlig intervjuare i den första intervjun

I2: en kvinnlig intervjuare (samma i det första och det andra samtalet)

I3: en manlig intervjuare i den andra intervjun

D: Dag Sandahl

M: Marita Ulvskog

E: Eva Asplund

B: Bo Wallenberg

[] överlappande tal

() längre paus

, kort paus

? stigande intonation, som är typisk för frågor

! utrop

. fallande intonation, ett tydligt slut på ett yttrande

VARFÖR betonat element eller höjning av rösten

/ tyst avbrott utan överlappning

någ/	avbrutet ord
...	mummel
(NNN)	utelämnad del eller oklarhet
(LER)	kroppsspråk inom parentes

5.2 Etiska frågor

Materialet skall hanteras enligt forskningsetiska regler. Fiktiva namn används vanligen, men om personerna i fråga har redan gått ut med vad det sagt offentligt under verkliga namn behöver man inte hitta på fiktiva namn. (Linell 1992, 12.) När diskursdata är hämtade från massmedia så som televisionen får man använda verkliga namn. Jag använder riktiga namn vid de intervjuade men eftersom intervjuarnas namn inte är tydligt visade i programmet har jag lämnat ut dem och kallar dem med symboler I1 (intervjuare 1.), I2 (intervjuare 2.) och I3 (intervjuare 3.).

5.3 Materialet

Undersökningsmaterialet, som speciellt noggrant skall analyseras består av två TV-intervjuer. En handlar om kvinnopräster och den andra om Ukraina och Sveriges biståndsverksamhet. Intervjuerna har varit med i ett program som heter Nyhetsmorgon på Sveriges TV4 och den ena spelades in på video vintern 1999 och den andra redan våren 1995.

Den första intervjun varar ungefär 20 minuter och det finns fyra personer med i samtalet. En kvinnlig och en manlig programledare intervjuar två gäster som har bjudits in för att diskutera en aktuell fråga. Jag valde samtal med representanter av båda könen för att kunna se om könen har påverkat turtagningen i detta fall. De intervjuade är kontraktprosten Dag Sandahl och kyrkominister Marita Ulvskog. Dag Sandahl har blivit åklagad för att inte acceptera kvinnliga präster vilket har hindrat honom att få söka en tjänst inom svenska kyrkan. Han skyller regeringen och

politikerna på detta.

Förhandsuppfattningen är att det kontroversiella samtalsämnet verkar påverka turbyten och förorsaka avbrott i samtalet ifråga. Samtalsämnet är någorlunda noggrannt förutbestämt och det tvingar programledarna att rätta till situationen om man inte håller sig i det aktuella temat. När de intervjuade däremot känner sig hotade om de inte får tala till punkt och säga allt som de hade att säga - vilket ju är ett vanligt antagande vid ett samtal - blir det också avbrott från gästernas sida. Det politiska temat samt att kyrkoministern är en kvinna och den andra gästen en kvinnoprästmotståndare tycks påverka turbyten och dominansen i det här samtalet.

Makt och status har sin påverkan på samtalet, båda när det gäller vem som dominerar talutrymmet och vem som överlappar med vem. I samtal är det inte bara viktigt vad som sägs utan hur man säger det. Detta stämmer i båda samtal i den här studien. Den andra intervjun pågår i sju minuter. Trots sin korthet innehåller samtalet väldigt mycket överlappning. Längden av samtalet verkar inte ha någon nämnvärd betydelse när det gäller hur mycket normbrott det blir relativt i jämförelse med flytande turbyten. Det finns också två intervjuare här och den kvinnliga är den samma som i första intervjun. De intervjuar Eva Asplund från SIDA och Bo Wallenberg från Skandinaviska Barnmissionen. Den sistnämnda organisationen har bett SIDA om ekonomiskt bistånd till Ukraina för barn som fortfarande lider av olyckan som skedde i Tshernobyl för några år sedan. De har inte fått pengar från SIDA och Eva Asplund verkar känna sig hotad och måste hålla sig på defensiven hela tiden. Det här syns tydligt i samtalets turtagningsstruktur.

Båda intervjuerna är ganska informella även om temat är bestämt på förhand. Intervjuerna verkar ha mycket makt men i vissa ställen kan man knappast tala om intervju utan hellre om en vanlig gruppdiskussion. När det gäller makt och dominans kan man dela samtalsdeltagare i två grupper vars turtagningsbeteende liknar varandra. Dessa är de intervjuade och de som intervjuar, hellre än indelningen enligt kön eller åsikter. Det intressanta är just hur gästerna betar sig och hur mycket de kan påverka turtagningen och vilka orsaker det finns för avbrott och överlappning, som båda är

väldigt vanliga i materialet. Den diskreta svensken som undviker avbrott och verbala konflikter av annat slag blir inte så synlig i det här undersökningsmaterialet.

Gästerna har delade åsikter om samtalsämnet i båda fallen och det påverkar turbyten i samtalen. Jag fick den uppfattningen att det finns många slags normbrott i materialet men det är inte något undantag i svenska TV-samtal i programmet Nyhetsmorgon; detta trots att formella samtal, speciellt i Sverige, sägs innehålla förhållandevis litet överlappning. Kanske kunde man dra begreppet samtalsstil fram vid detta sammanhang och ta reda på om de olika samtalsstilar påverkar turbyten. Samtalen som används som undersökningsmaterial här är dock inte politiska debatt i en vanlig bemärkelse. I valdebatter eller dylikt brukar även de tystare nordborna också avbryta mer och framföra sina egna åsikter väldigt starkt.

Orsaker till normbrott i det här materialet kan vara de olika samtalsstilarna deltagarna representerar, könen, makten hos intervjuarna, osv. men också att tiden var begränsad och vissa saker var man tvungen att ändå ta fram. Intervjuarna i det här programmet får säkert bestämma mycket och situationen är inte jämlik för alla parter. Jag vill dock studera turbyten inom dessa ramar. Både intervjuarna och de intervjuade vill uttrycka sina åsikter starkt vilket onekligen måste ha påverkat turtagningen. Vid många ställen var samtalet av väldigt snabbt tempo. Det finns ganska få pauser och därför få möjliga turbytesplatser vilket leder till att turbyten inte alltid sker enligt turtagningsreglerna.

5.4 Metod

Min studie är förankrad i samtalsanalys och sociolingvistik. I sociolingvistiken utforskar man bland annat relationer mellan sociabla variabler såsom klass, ålder och kön. Skillnaden mellan formellt och informellt samtal är också tagen ur sociolingvistiken. Min undersökning är också teoretiskt förankrad i samtalsanalys i den etnometodologiska traditionen. Enligt Nordenstam (1998, 14) kan man fastställa regler för hur samtal går till genom att analysera inspelningar av samtal tillsammans

utvald till nästa talare inte får använda sina rättigheter. Det är ett exempel på normbrott som inte kan tolkas varken avbrott eller överlappning.

När jag analyserar överlappande tal skall jag ha Fergusons (1977) indelning som metod. Om två människor pratar i munnen på varandra, men det finns inget avbrott i kontinuiteten kallas detta överlappning. Om överlappande tal existerar vid en punkt där en ny talare tar över medan den som talat ger upp kallas detta för direkt avbrott. Den första talarens yttrande återblir då ofullständigt. Om överlappning förekommer när en ny talare försöker ta turen men misslyckas kallas det här ett misslyckat avbrott. I ett sådant fall fortsätter den första talaren och avbrytaren ger upp. Det finns också fall där det inte finns överlappning alls och sådana turbyten kallas tysta avbrott. Där tar den nya talaren över och avbryter en annan innan han/hon nått en TRP.

Syftet i den föreliggande studien är att skildra hur samtalsdeltagarna avbryter och överlappar med varandra i två TV-intervjuer. Jag skall ge exempel på typiska normbrott i materialet och analysera dem. Jag skall också visa hur flytande turbyten ser ut och ta fram mera problematiska fall och analysera dem.

Jag försöker att hitta orsaker till att det finns så mycket överlappning i materialet. Jag skall också fundera på om det är berättigat att kalla dem normbrott. Meningen är att ta reda på om kön, samtalsämne och svenskhet påverkar turbyten i dessa samtal på det sättet som det påstås i litteraturen. Andra tydliga orsaker till avbrott i detta material skall också lyftas upp. Jag skall ytterligare presentera hur man signalerar TRP i det här materialet och vad samtalsdeltagarna gör för att roffa sig ordet och behålla det.

Det är omöjligt att veta vad samtalsdeltagarna verkligen tänker och känner men jag försöker att dela normbrotten och avbrotten i negativa och positiva. Jag skall beskriva samtalsstilen hos samtalsdeltagarna på basis av det transkriberade materialet. Jag skall försöka göra en skillnad mellan kooperativa och icke-kooperativa avbrott och analysera om ens avbrott är ett försök att vara kooperativ eller tvärtom. Om

överlappningar är misslyckade eller lyckade enligt Tannens kategorier försöker jag också ta reda på. Enligt den här indelningen skulle ett direkt avbrott som skulle vara kooperativ visa sig att vara lyckat om båda parternas samtalsstilar tillåter sådant. Vid människor med olika samtalsstilar skulle det här kooperativa försöket som lett till avbrott kunnat anses som misslyckad men kooperativ överlappning som man inte alls är nöjd med. Då fungerar inte samarbetet eller de olika parterna kan ha olika syften i samtalet. Om en människa säger någonting och den andra avbryter för att försöka gissa resten av satsen kan det bli ett misslyckat avbrott om den första talaren har tänkt säga någonting helt annat än vad som gissades. Ett lyckat avbrott är mer acceptabelt eftersom båda vet att där beror turbytet sannolikt på entusiasm och samarbetsvilja. Det kan upplevas av båda parterna att man är på samma våglängd och ingen har blivit avbruten. Icke-kooperativ överlappning tyder på att den som avbryter verkligen vill göra det i negativt avseende. Det är svårt för en utomstående forskare att veta vad som egentligen är ett lyckat och misslyckat avbrott och om talaren har velat vara kooperativ eller inte. Men jag försöker att göra mitt bästa och dra de slutsatser som man kan på grund av det transkriberade materialet.

6 ANALYS

6.1 Flytande turbyten

Ett turbyte borde äga rum vid en turbytesplats, TRP. (Nofsinger 1991, 82.) I det här kapitlet skall jag presentera fall där turtagningen sker på ett flytande sätt vid en TRP och följer turtagningsreglerna. Man kan konstatera att sådana turbyten är lyckade och kooperativa. Undersökningsmaterialet innehåller mycket överlappande tal och avbrott vilka enligt Sacks et al. (1974, 703-704) inte förekommer vid lyckade, flytande turbyten. Enligt dem är bara turtagning som följer reglerna flytande, annars är det frågan om normbrott. Även överlappningar och avbrott som beror på att samtalsparterna vill komplettera varandra av ren samarbetsvilja blir alltså tolkade som misslyckade turbyten enligt deras teori.

Det fanns flera fall där turen byts via normbrott, än enligt reglerna, i detta material. Om man frågade samtalsdeltagare själva, skulle de säkert uppleva de flesta turbyten som lyckade även om avbrott fanns med i stora mängder. För en utomstående forskare ser det också ut som om samtalet var flytande och balancerad trots normbrotten. Om man betraktar båda två samtal närmare kan man dock se att de regelsenliga turbytena är väldigt få och att det finns domineringsförsök och obalans i samtalet. Bara 26 % av turbytena var flytande i båda intervjuerna tillsammans.

Enligt den första turtagningsregeln utser den som talar nästa talare. Detta måste ske vid en TRP och vara tydligt syftat till en bestämd människa för att reglerna kunde fungera. I följande exempel väljer den kvinnliga intervjuaren (I2) Dag Sandahl som nästa talare genom en fråga som tydligen är avsedd till honom.

Exempel 1. I2: men ÄR det en religiös fråga om du kan samarbeta med kvinnliga präster? ()

D: men ja jag samarbetar ju med kvinnliga präster idag!

Det här var ett typexempel på ett flytande turbyte. Intervjuaren ställer gästen en fråga. Efter en paus svarar han, inte för tidigt eller sent. Ingen annan försöker ta eller tar turen och den utsedda talaren tar ordet för ett tag. Det är en annan sak om hans yttrande är ett svar på intervjuarens fråga eller inte!

Det ingår i den första turtagningsregeln också att man kan visa att det är någons tur genom icke-verbala tecken. Videoinspelat material ger möjligheten att lägga märke till nonverbala drag i turtagningen. Till exempel i följande avsnitt kan man se hur den första turtagningsregeln fungerar och nästa talare blir utsedd med hjälp av ögonkontakt.

Exempel 2. I3: men konsekvenserna är alltså att ni måste se till att ni samlar in pengar, vid sidan om klädinsamling, och så vidare. ()

(TITTAR PÅ BO)

B: nummer ett, eller också rikta om vårt bistöd, eller bistånd, och göra det populäristiskt, vilket jag inte tycker att vi ska göra. ()...

I det här exemplet ställer den manliga intervjuaren (I3) inte någon fråga till Bo Wallenberg utan ger bort turen till honom genom blicken. Om intervjuaren hade velat fortsätta själv efter pausen hade han knappast sökt ögonkontakt med Bo. Ingen annan får eller behöver ta turen i ett sådant här fall eftersom I3 syftar ju till Bo och hans organisation med "ni". Precis så som reglerna säger, tar Bo turen vid en TRP. I sådana här ställen kan man se hur samtalsstrukturen ser ut medan det vid samtalsdelar med mycket normbrott är svårt att hitta regelbundheter. Att normerna ändå existerar, trots att vi ofta är omedvetna om dem, måste vara sant, till exempel på grund av att man har en bild av hur samtalet borde gå till och hur turtagningen borde fungera. Ställen, där turtagningsreglerna blir följda och turbyten är flytande upplever man mera bekvämt att lyssna och titta på. Däremot känns överlappningar i detta material icke-kooperativa. Skulle de vara tecken på rent entusiastiskt samarbete borde de säkert verka mindre störande för den som följer diskussionen utifrån. Som Greatbatch (1991, 299) har sagt är oenigheten mellan debattörerna tydligt och önskvärd i ett sådant här program.

Den andra turtagningsregeln låter vilken samtalspart som helst ta turen vid en TRP om den första talaren inte har valt någon till nästa talare. Linell (1990b, 45) kallar detta för att en talare tar en fri tur. Det här får hända väldigt sällan i det aktuella undersökningsmaterialet, om någonsin. Samtalsdeltagare väljer sig ofta självständigt till talare men det här går inte enligt normerna. Turbytet sker sällan vid en TRP och samtalsdeltagarna tror att de är berättigade att ta turen innan den första talaren har nått till punkten med sitt yttrande. Detta leder till att det inte hinner vara så många tydliga pauser i varken det första eller det andra samtalet. I följande exempel får den andra turtagningsregeln dock bli tillämpad.

Exempel 3. E: urs...och jag är den första som vill ge ett ökat statligt [bistånd
 I2: mmm], men även när vi återupprättar (NNN) målet, så måste vi
 kombinera det statliga biståndet med idellt bistånd av av em den typ
 som som familjen wallenberg stiftelsen bedriver. (LUTAR BAKÅT)
 I3: eva asplund från sida, och bo wallenberg från skandinaviska
 barnmissionen, tack att ni kom hit, tack för intervjun.

Den andra turtagningsregeln får fungera till exempel i början och slutet av båda samtal. Tiden tar kanske slut och alla parterna vet det, vilket kan ha lett till flytande turbyten. I det ovanstående exemplet håller Eva Asplund ingen paus men hon lutar bakåt med armarna i kors vilket ger intryck av att hon vill ge turen och eftersom hon inte utser någon speciellt, utnyttjar programledaren situationen att ta turen och avslutar samtalet.

Den tredje turtagningsregeln låter den som talar välja sig själv om igen som nästa talare. Linell (1990b, 45) skriver om en talare som tar sin egen tur. Talaren fortsätter efter att ha tagit en paus och visat att vem som helst får ta turen, inklusive han/hon själv. Det här fungerar ibland, men det är svårt att veta om pausen är en möjlig TRP eller bara en liten paus innan talaren säger resten av det som han/hon vill säga. Ofta visar man dock genom till exempel intonationen att det är fritt fram för alla att gripa ordet nu. Vid en TRP sker det ofta att någon som håller på att välja sig till nästa talare ser till exempel av utomspråkliga signaler att den första talaren har bestämt sig för att fortsätta. Om den nya talaren strävar efter att följa normerna ger han/hon upp innan det blir avbrott. Talarna kan dock börja prata samtidigt och fortsätta göra så om de inte koncentrerar sig på att följa reglerna. I sådana fall kan en maktkamp uppstå och den svagare får ge vika.

I följande exempel blir den tredje turtagningsregeln tillämpad och talaren väljer sig själv igen vilket får ske utan brott mot normerna. Här har Dag Sandahl turen tills han kommit till ett tydligt slut med sitt yttrande. Det blir en längre paus och den första talaren visar inga tecken på att absolut vilja fortsätta utan ser hellre förväntande ut, vilket vittnar om att man har nått till en TRP. Men ingen kommenterar hans utrop

och han fortsätter själv efter pausen. För att försäkra att det är frågan om just den tredje turtagningsregeln som får fungera här kan man titta på om det blir någon slags byte av samtalsämnet. Här är det tydligt att pausen inte bara är en kort tveksamhetspaus eller beror på andningen utan TRP är tydlig. Eftersom ingen följer regel två, även om ordet är fritt för alla, blir det att Dag Sandahl väljer sig själv och fortsätter sin tur men börjar ett annat yttrande.

Exempel 4. D: det tycker inte [jag. I2: nej.] men jag tycker att det är på det sättet ointressant, men frågan är ju vad är det som kyrkan kan ge vidare om gud ger ämbetet vidare till kvinnor, det är en mycket teoretisk fråga, men kan praktiskt bevaras, den katolska kyrkan säger NEJ, många andra kyrkor svarar nej, de protestantiska kyrkorna säger efter politiskt tryck; ja! ()

D: men alltså vad jag [har gjort jag I2: alltså du] har skrivit på en förklaring ja jag ska fullt ut tjänstgöra mig med andra präster i svenska kyrkan. det som är regeringens egen förklaring har jag undertecknat och ändå inte blivit behörigt beklagat, därför att de misstänker att jag inte kan sköta mitt jobb, fast det inte finns någon kritik bakåt. ()

Här kan man se att även de flytande turbyten sällan är helt flytande och normenliga. Dag Sandahls första tur är ett svar på frågan som intervjuaren ställt. Han pratar länge, men han är helt berättigad att fortsätta efter pausen när ingen tar ordet. Man kan se i det ovanstående exemplet att intervjuaren försöker ta ordet, litet efter att Dag har hunnit välja sig själv. Intervjuarens "*alltså du*" kan tolkas som ett misslyckat avbrott och det kan bero på att hon väljer sig själv litet för sent när TRP har gått och en annan människa har hunnit ta turen. Intervjuaren gör normbrott med sitt försök att avbryta men här måste man komma ihåg att hennes avsikt har kanske inte varit att avbryta utan ta turen när möjligheten erbjöds, men det sker för sent. Intervjuaren ger upp när hon märker att gästen vill fortsätta. Hon kunde ju ha använt sin makt som intervjuare eller protestera mot Dag Sandahl som dominerar samtalet genom att prata mycket men hon nöjer sig med att lyssna. Intervjuarens "*nej*" i bakgrunden i början av den första turen kan tolkas som minimal återkoppling till det som har blivit

sagt.

Det finns också andra liknande ställen i intervjuerna där talaren väljer sig själv igen. Vanligen leder detta till att minst två personer talar samtidigt. Det kan hända förr eller senare. Det är svårt att dra gränsen mellan ett flytande turbyte och överlappande tal, när det är frågan om ett brottfritt turbyte om den som väljer sig själv igen hinner göra det innan någon annan börjar prata, medan man inte vid fall där två personer tar turen precis samtidigt efter pausen kan tala om ett flytande turbyte. Här är det också viktigt att lägga märke till om den som tar turen först signalerar om det till de andra samtalsparterna. I följande exempel kan man alltså säga att turtagningsregel nummer tre blir följd när intervjuaren väljer sig själv efter pausen. Samtal är dock aldrig så tydligt organiserad i det här materialet och således blir det överlappning när Dag Sandahl kommenterar intervjuarens fråga precis innan hon kommit till punkten.

Exempel 5. I2: men men du, jag måste bara få veta varför kan du inte svara enkelt
 VARFÖR ee är du motståndare till kvinnliga präster för det det har vi
 uppfattat du är? ()
 I2: eller är det att det inte [stämmer? D: alltså nu nu tramsar du till det.]

Här kan vi se att Dag Sandahls överlappande yttrande inte beror på en försenad början utan snarare är en kommentar mot det hela. Hans yttrande är så kort att det också kunde analyseras som minimal återkoppling. Men här blir det ändå tolkat som en fullständig tur även om det är ganska kort. Det intressanta är här att även om intervjuaren följer den tredje turtagningsregeln, bryter den intervjuade gästen mot den första turtagningsregeln. Intervjuaren frågar någonting som hon redan flera gånger har frågat under diskussionen. Men Dag vägrar att svara även om han har plikten att svara. Det ger anledning till intervjuaren att formulera om sin fråga för att få honom svara.

På vissa ställen i materialet får den första talaren fortsätta ganska fritt efter att ha tagit en paus. Det kan nog vara svårt att veta om det verkligen är frågan om en situation som innehåller en TRP eller om den första talaren bara annars fortsätter.

Följande exempel har analyserats som bestående av två turer av samma person eftersom de icke-språkliga signalerna tyder på detta.

Exempel 6. D: alltså, min poäng är ju att varför [göra I2: mmh ja] ett en utfästelse mer än det som förordningen kräver, om man sen bryter mot lagen, då ska man straffas efterhand. ()

D: jag är alltså inte ens behörig att söka tjänsten. mina meriter kan inte ens prövas, och det är inte bara domprosttjänster i stockholm, det gäller ALLA kyrkoherdetjänster

Dag Sandahl säger någonting och håller en paus. I bakgrunden hör man intervjuarens återkoppling. Den intervjuade visar inga tecken på att vilja fortsätta direkt efter pausen, men är berättigad att göra så som han gör eftersom normerna tillåter det.

Ibland är turbytena mera problematiska, till exempel om talaren har tagit sin tur genom avbrott och sedan, utan att tala till punkt håller en lång paus. Efter den här pausen fortsätter talaren. I följande exempel sker det någonting intressant. Ingen annan tar eller försöker ta turen efter pausen och detta tyder kanske på att ingen uppfattar tystnaden som en TRP. I exemplet nedan har Eva inte fått avsluta sitt yttrande utan har blivit avbruten av intervjuaren. Alla verkar uppfatta att hon inte har blivit väl behandlad och dessutom ber hon om lov att få prata färdigt. Man kan säga att turtagningsreglerna blir följda här när hon syftar till sin rätt att tala färdigt. Detta betyder dock inte att turbyten i exemplet skulle vara helt flytande.

Exempel 7. E: självKLART är det en katastrof, det som för flera år sen inträffade, och självklart ää äär det viktigt, att människor () som man gör i sverige, bidragsgivare, skänker kläder, som man kan [avvara I2: men]/ I3: varför beror [det inte I2: mm] på pengar i [bidrag E: ursäkta, får jag] ()

E: får jag (LER IRRITERAD), prata färdigt, oo och det är också viktigt, och, när man skänker kläder, att man TÄNKER på att det KOSTAR att transportera dessa kläder...

Eva har alltså haft turen men de kvinnliga intervjuaren försöker att avbryta med sin "men". Hon lyckas inte utan båda kvinnorna börjar prata i munnen på varandra och avbryts av den manliga intervjuaren I3. Medan han har ordet ger den andra intervjuaren stödsignaler vilket tyder på att även om hon har blivit avbruten av I3 finns det någon slags Kooperation mellan dem. Eva känner sig däremot hotad eftersom hon inte har fått tala färdigt och detta leder till att hon avbryter den manliga intervjuaren och tar ordet till sig själv igen genom normbrott. Men egentligen vill hon bara följa den första regeln eftersom hennes första replik i exemplet ovan är ett svar på frågan som ställts till henne. Situationen blir på något sätt korrigerad när alla låter Eva fortsätta trots pausen, speciellt när hon själv ber om lov att få fortsätta. Skulle man betrakta samtalet vidare, skulle man se att i fortsättningen pratar Eva länge och svarar egentligen inte på den aktuella frågan.

6.2 Överlappningar

Man kan konstatera att materialet innehåller väldigt mycket överlappande tal. Första intrycket var att samtalsdeltagarna jämt pratade i munnen på varandra. Om bara en röst skall höras åt gången måste man säga att det var väldigt mycket brott mot denna norm i båda intervjuerna. Annars verkar överlappningar, som inte leder till avbrott vara ganska harmlösa i den här studien.

En typisk situation där överlappning uppstår sker i slutet av en fråga som intervjuaren ställer och den utvalda talaren svarar litet för tidigt. Här kan man naturligtvis kalla den lyckad kooperativ överlappning. I det följande exemplet hinner intervjuaren inte nå en TRP utan det hörs tydligt att även om hon får sin fråga formulerad svarar gästen för tidigt så att det blir överlappning.

Exempel 1. I2: men varför kan du inte svara på en sån fråga HÄR om en journalist ställer [den där frågan? D: därför att du också hör till det almäna.]()

Slutet av intervjuarens fråga överlappar med början av Dags svar. Egentligen

fungerar den första turtagningsregeln här när Dag svarar på frågan som är avsedd till honom, trots att hela frågan beror på att han har vägrat att direkt svara en fråga som ställts till honom tidigare i programmet. Båda parterna får sin mening fram och får tala till punkt. Det blir ingen paus i kontinuiteten utan samtalet kan gå vidare.

I vissa fall är det svårare att avgöra om samtidigt prat i materialet kan tolkas som ren överlappning eller ett värre normbrott. Detta kan bero på att man inte exakt vet var den första turen tar slut och hur länge talaren har tänkt att tala. Fallande intonation i slutet av Dags tur i följande exempel tyder på att han snart skulle ha nått en TRP. Intervjuarens fråga är en kommentar på den tidigare turen och hon ber om precisering. Efter hennes lilla fråga, som knappast är längre än den tiden som dessa två människor överlappar med varandra, fortsätter Dag efter en kort paus vilket följer ju regler då intervjuaren har gett turen tillbaka till honom.

Exempel 2. D: inte särskilt överraskad heller, eller till hälften överraskad. jag har alltså skrivit på den förhöringsförklaring man ska skriva under, att att aa man samarbetar med andra präster i svenska [kyrkan. I2: kvinnliga präster?] ()

D: andra präster i svenska kyrkan, va varför så som det lyder som alla...

Här kan man tala om överlappning som är lyckad, men kanske inte så kooperativ, vilket man kan döma av den skarpa tonen i intervjuarens röst. Överlappningen här är inte tolkad som avbrott eftersom det verkar så att hade snart nått en TRP vilket intervjuaren förutspår och det leder till överlappning. Normbrottet här är dock inte lika berättigat som i exempel 1. eftersom intervjuaren har inte fått tydliga signaler från den första talaren om att just hon får ta nästa tur.

Enligt Ferguson (1977) hör till överlappningen att det verkligen sker ett turbyte. Men det finns också situationer där det blir överlappning, och båda parterna får sitt yttrande sagt fullständigt, men där det inte sker något turbyte alls. Kortare sådana kan tolkas som stödsignaler eller minimal återkoppling. Men det finns också längre överlappningar där man helt enkelt pratar i munnen på varandra. Ofta är det

överlappande yttrandet som återkoppling av sin natur, men det kan inte tolkas som ett misslyckat avbrottsförsök om den nya talaren inte ens försöker fortsätta utan låter den första talaren prata vidare. Vid ett misslyckat avbrott skulle den nya talaren avbryta sitt eget yttrande men här lyckas han komma ut med allt. Sådan överlappning kan tycks vara kooperativ och lyckad, bara båda parternas samtalsstil tillåter det så att den ena parten inte känner sig avbrytas av den andra.

Exempel 3. M: alltså det det är en väldigt spetsfundig debatt, tycker jag, som nästan ää går in på semantiska [frågor. men vad det D: det går in på grundlagsfrågor!] handlar om är det är att aa det finns ää en ee väldig ää öppenhet, vill jag säga, och öö omsorg om dom kvinnoprästmotståndare, som fortfarande ääh finns kvar i svenska kyrkan. ()

Om de andra parterna i samtalet till exempel inte skulle höra det som Marita säger på grund av Dags överlappning skulle det vara det enda negativa draget hos denna överlappning. Dags utrop är dock negativ återkoppling och på något sätt ett normbrott eftersom man pratar samtidigt. Men annars är den berättigad och stör inte diskussionen på något sätt. Sådant bettende är ju väldigt vanligt i informellt samtal.

Överlappningar leder ofta till avbrott i mitt undersökningsmaterial. Det är vanligt med direkta avbrott där man resulterar att prata samtidigt och den första talaren får inte prata färdigt. Det finns också tysta avbrott som kunde ha blivit överlappningar om den första talaren inte hade gett upp när en ny talare kom in i mitten av turen. Svårt är nog att veta om talaren verkligen hade fortsatt eller om han/hon ändå hade gett upp just där. Men det är i alla fall frågan om avbrott eftersom den nya talaren tar turen snabbt mellan två ord eller till och med avbryter ett helt ord vilket är ju ovanligt om överlappning inte uppstår. Många gånger blir avbrotten misslyckade vilket egentligen vittnar om att den som avbryter bestämmer sig ändå att koncentrera sig på reglerna trots att han/hon kanske hade mycket att säga.

6.3 Tysta avbrott

Det förekommer flera tysta avbrott i den andra intervjun jämfört med den första. Kanske är orsaken den, att i samtalsdeltagarnas samtalsstil i detta samtal, har man striktare regler när det gäller tursystemet. Om någon avbryter och den avbrutna håller sig tyst utan att försöka prata vidare, blir det ett tyst avbrott. Skulle man i alla fall säga sitt yttrande helt, kunde detta leda till en överlappning. Om man envisas att fortsätta, medan den nya talaren ändå tar över blir det onekligen ett direkt avbrott. Misslyckat avbrott hamnar man till om den första talaren är envis och inte låter den nya talaren ta över och den nya talaren ger upp inför ett hopplöst försök. Här ser man att det alltid är minst två personer vems beteende i samtalet bestämmer hurdant avbrott det blir just i den situationen.

Följande exempel visar tydligt hurdana tysta avbrott kan vara. Eva har pratat ganska länge och tagit väldigt få pauser. Hennes taltempo är dock relativt långsamt, och när hon tar en kort tvekpaus blir det ett tyst avbrott. Hon avbryts av den kvinnliga intervjuaren I2 som i sin tur också blir avbruten genom tyst avbrott av den manliga intervjuaren. Han tar över ordet och trots att det blir överlappande tal på grund av Evas och den andra intervjuarens misslyckade avbrottsförsök, får han sin fråga ställt. Eva tar turen från honom genom att svara på en fråga men blir återigen avbruten genom ett tyst avbrott av intervjuaren I2.

Exempel 1. E: krig är en mycket vanlig orsak till, till () ööh katastrofbistånd och då gäller stödet REN överlevnad, det är mat, för att man inte ska svälta ihjäl, det är tak över huvudet, filt för att inte frysa ihjäl, och så vidare. det kan också va () ööh naturkatastrofer vi hade för några år sen, en missväxt i stora delar av AFRIKA, den värsta på mannaminne. () där gick SVERIGE och och många andra länder in och, stödde människor med akut mathjälp men men också med hjälp av utsäde och därmed, /
I2: men men /
I3: varför, varför kan det [inte vara [I2: men E: där]] det inte vara konsekvenserna inskränkat så mycket?

E: ursäkta, får jag pr... varför...och därmed så så undvek man att, få se dom där bilder som man är van vid, att se från etiopien till exempel. det finns ööh ää många problem i ukraina till följd av tshernobyl, det finns många andra problem i, många ännu fattigare län /

I2: men vi måste prata om ukraina nu...

Man kan förstå att det är väldigt lätt för intervjuaren att avbryta Eva vid det första turbytet eftersom hon har pratat så länge och det finns långa mellanrum mellan orden även om hon pratar på ett beslutsamt sätt och försöker hålla ordet hos sig själv på det viset. Det är alltid svårt att avgöra om talaren i själva verket hade velat fortsätta eller inte. Men här blir det väldigt tydligt att Eva känner sig avbruten. Hon ger upp ganska lätt efter avbrottet, det hörs bara ett ord i bakgrunden. Hon följer reglerna när hon svarar på intervjuarens fråga. Ett tecken på att hon känner sig avbruten här är att hon frågar om hon får prata färdigt och i stället för att svara på frågan väljer hon att fortsätta från den punkten var hon var innan hon blev avbruten.

Att den manliga intervjuaren avbryter sin kollega kan bero på en samtidig början som ändå inte sker helt samtidigt. Troligen beroende på kooperation håller hon sig tyst först och det blir ingen överlappning vid turbytet från I2 till I3. Men däremot försöker hon bryta in senare och ger upp genast igen och I3 bara pratar på. Här kan man faktiskt se ett ställe där en kvinna blir avbruten av sin manliga kollega. Båda har lika mycket status och makt som programledare, men mannen avbryter henne och hon ger lättare upp. Det är sannolikt att detta beror på samarbete när båda har samma mål; att få Eva Asplund att svara på frågan och inte tala om en massa andra saker.

Eva får ha ordet ganska länge utan överlappande tal, men till sist blir hon avbruten av intervjuaren. Den här gången sker det tysta avbrottet ovanligtvis skarpt i mitten av ordet. Eva tystnar och verkar förstå orsaken för avbrottet. Intervjuaren motiverar ju sitt beteende indirekt genom att nämna att man måste hålla sig till dagens tema.

Nästa exemplet visar hur ett tyst avbrott ser ut i den andra intervjun. Marita Ulvskog blir avbruten av den manliga intervjuaren I1 och det här exemplet stöder

uppfattningen som man har att makt och manlig kön leder till avbrott. Det här tysta avbrottet verkar dock vara ett specialfall i det avseendet att kvinnor avbryter män i lika stora mängder som tvärtom. Dessutom är gästerna lika ivriga att överlappa och avbryta programledarna såväl som varandra. Detta betyder dock inte att trots att någon av gästerna kanske dominerar talutrymmet intervjuarna inte skulle bestämma takten och riktningen i samtalet. Det är ofta intervjuarna som avbryter och gästerna är oftare lydiga och tystnar vid avbrottet vilket förklarar den stora mängden av tysta avbrott. I följande exempel avbryts Marita först av I1, sedan överlappar Dag med honom vid turbytet och han däremot blir avbruten av den kvinnliga intervjuaren I2. Det här tyder på att det hellre är makt än kön som underlättar avbrytanden.

Exempel 2. M: arbetsledande befattningar ää det kan man inte ha om man inte är beredd att fullt ut tjänstgöra med kvinnliga och manliga präster i svenska kyrkan, mmhm och detta ää är alltså eeh en begäran från kyrkomötet, alltså den [högsta D: där politikerna sitter!] demokratiska församlingen i svenska kyrkan, som har bett regeringen om aa att aa skapa såna här förordningar, det har man också gjort oo /

I1: där politikerna sitter, säger dag sandahl, men du anser ju att politikerna talar emot vad kyrkans företrädare egentligen anser, dom är inte lika kritiska till det här som [politikerna? D: kyrkans sätt att hantera motsättningar är alldeles marginaliserad, att integrera och ge ansvar, det är ju kyrkans klassiska sätt att vid motsättningar spela samman. det är ju politisk modell, att försöka trycka tillbaka och få ordning i ledet, med maktmetoder. det här är ju ii be affärer igen, vi vet att vissa, om man har ära] /

I2: men det finns /

I1: det är nått du har glömt bort kanske dag sandahl, varför är du motståndare till kvinnliga präster?

I exempel 2. talar Marita ganska långsamt och gör många fyllda pauser. Vid en pausutfyllnad är det ganska lätt för I1 att avbryta henne med ett tyst avbrott. Orsaken för avbrottet är kanske Dags kommentar i mitten av Maritas tur. Den här

bakgrundsresponsen tolkas här som överlappning. Intervjuaren hör vad Dag säger och yttrandet får så mycket uppmärksamhet att det tas upp av intervjuaren som stjälar turen från Marita och ger den vidare till Dag. Han ställer inte direkt en fråga, men av stigande intonationen kan man höra att han förväntas sluta sin tur med frågande ton. Dag svarar lite för tidigt och överlappningen vid turbytet från I1 till Dag beror på att Dag tar turen innan man nått till en TRP. Här kan man se ett exempel på hur intervjuaren använder sin maktposition. En gäst kunde knappast dela turer så som en ordförande, vilket intervjuaren här gör.

Dag blir avbruten av den kvinnliga intervjuaren genom ett tyst avbrott där bara en röst kan höras. Det är tydligt att det är frågan om ett avbrott eftersom hans sats blir grammatisk ofullständig. I2 får inte ha sin tur så länge utan blir avbruten av sin kollega genom ett tyst avbrott till. Samma mönster upprepar sig som i exempel 1. även om avsnitten är från olika intervjuer. Den kvinnliga intervjuaren avbryter gästen men blir omedelbart avbruten av den manliga intervjuaren. Hon ger upp i båda fall vilket vittnar om att det kan ligga sanning i det att kvinnor lättare låter sig avbrytas av män. Delvis kan sådana avbrotten bero på ivrigt samarbete men här tar mannen tydligt över. Egentligen är den manliga intervjuarens normbrott berättigat här; I2 har ju tagit turen från Dag via avbrott och avbrutit också den tillfälliga dialogen mellan Dag och I1. I1 vill ta turen för att påpeka att gästen har glömt frågan. Han skulle kanske ha sagt det om inte Dag hade tagit ordet så ivrigt precis innan och han avbryter I2 kanske i rädslan att inte få ställa just den frågan igen.

Tyst avbrott verkar vara tecken på Kooperation av den avbrutnas sida. Den som blir avbruten ger lätt upp och pratar inte i munnen på den som tar turen trots att det är brott mot normerna och brott mot talarens rättigheter att tala till punkt. Direkt avbrott liknar tyst avbrott eftersom det sker lika skarpt i mitten av andras tur och turen byts till avbrytaren. Också i direkt avbrott låter den första talaren den nya att ta över men det blir överlappning. Överlappningen kan vara omedvetet eller ett berättigat försök att få behålla ordet som ändå misslyckas till slut.

6.4 Direkta avbrott

Ett direkt avbrott sker till exempel när lyssnaren vill kommentera det tidigare sagda och vill återkomma till det. Talaren känner sig avbruten om det är frågan om oenighet eller den nya talaren byter plötsligt ämne. Den som blir avbruten förstår kanske inte genast att den andra parten försöker ta turen och fortsätter för ett tag. Det kan också vara medvetet att vilja använda sin rättighet att få tala till punkten. Det fanns mer tysta än direkta avbrott i båda intervjuerna. Det kan vara en slump, men det kan också bero på att de bildade människorna i programmen ville i alla fall först lyssna vad den nya talaren, trots att denna tog turen via avbrott, hade att säga. Känner de sig då orättvist behandlade gör de i alla fall försök att senare ta ordet tillbaka.

Följande exempel är ett ganska enkelt fall där intervjuaren blir avbruten av gästen i mitten av ordet. Det direkta avbrottet här liknar dock det som har analyserats som överlappning eftersom Dags replik i följande exempel är ju ett för tidigt svar på intervjuarens fråga som han anar hur frågan skall se ut.

Exempel 1. I2: så kan du tänka dig att samarbeta [med kvin D: det svarar jag inte på.] ()

Dag vet frågan eftersom han redan har hört den under samtalets lopp. Han avbryter intervjuaren som ger upp i mitten av ordet, när hon hör att gästen har gissat vad hon håller på att säga. Dag tar turen och får prata tills han når en TRP och gör en paus. Även om ett direkt avbrott är ett normbrott av värsta slag och båda parterna här är oeniga om någonting, kan man se någon slags samarbete. Här kan man tala om lyckad överlappning eftersom Dag tar turen av intervjuaren från luften men allting sker konfliktlöst och trots avbrottet sker det som skulle ha skett även om intervjuaren hade nått till slutet av sitt yttrande och turbytet hade varit flytande. Lika lyckat var detta fall trots att Dag vägrar att svara på frågan. Man borde kanske lägga till för Tannens (1991, 197-212) kategorier ytterligare en klass där överlappningen är lyckad men icke-kooperativ. Gästen och intervjuaren har olika mål och syften här när det

gäller oenighet och samtalsämnet. Trots att de inte är kooperativa är överlappningen lyckad eftersom det som sker är lika flytande som om överlappningen inte alls hade uppstått. Samarbetet fungerar kanske inte här på samtalsnivå men på turnivå.

Följande exempel är taget ur den andra intervjun. Där avbryter intervjuaren Eva först med ett direkt avbrott. Nästan omedelbart när gästen hört vad intervjuaren funderar på avbryter hon henne genom ett tyst avbrott och tar turen igen trots att hon hållit sig tyst en så kort tid däremellan.

Exempel 2. ukraina HAR stora problem som vi ser här, och det ÄR viktigt att att aa organisationer som skandinaviska barnmissionen, och andra organisationer bedriver ett humanitärt arbete där. () tyvärr är det så, att sveriges bistånd inte räcker för alla behov runt om i världen, och vi tvingas prioritera offer för krig och konflikt, såna som ni känner till från teverutorna, det det ee är barnen i ruanda, det är dom som flyr för sina liv i jugoslavien, det är människor som drabbas av konflikter, som inte tas upp i nyhetssändningar. människor i afganistan [som I2: kan du definiera katastrofområdet, det är krig] /

Här sker avbrottet antagligen därför att intervjuaren helt enkelt vill att Eva skall definiera ordet katastrofområdet. Det där kanske därför hon låter sig avbrytas av Eva genom ett tyst avbrott och vill att Eva skall fortsätta.

I det tredje exemplet på direkt avbrott är det svårt att veta om man verkligen kan prata om normbrott. Dag säger en mening och fallande intonation tyder på att det skall bli en TRP. Dag väljer att fortsätta samtidigt som intervjuaren avbryter honom. Dags nya yttrande hinner inte ens börja när I2 tar turen och får sin fråga uttalat.

Exempel 3. D: jag tror inte på ordningen med kvinnor som präster. [jag I2: tycker du att kvinnor ska få bli präster?]

I det här exemplet kan avbrottet mycket väl bero på att I2 tror att Dag har slutat sin

tur och de börjar tala samtidigt efter en kort paus. Hon fortsätter och det blir ett turbyte. Hennes avbrott är berättigat eftersom hon har upprepat sin fråga flera gånger under samtalet men Dag har undvikat att svara på den tydligt. En av de största orsaker till att de intervjuade blir avbrutna på olika sätt i det här materialet är att de vägrar att svara på frågor som är syftade till dem. En samtidig början, som exemplet ovan också visar, är ett normbrott på det sättet att man följer inte reglerna. Men det är sannolikt att man egentligen vill göra det men lyckas inte. Man kan börja prata samtidigt och detta kan leda till harmlös, omedveten överlappning, speciellt om ingen ger t.ex. icke-verbala signaler om vem får turen. Vist borde man dock vänta på paus eller andra signaler som t.ex. ögonkontakt, som skulle visa en TRP och eventuellt vem som skall bli nästa talare.

6.5 Misslyckade avbrott

Vid ett misslyckat avbrott sker det överlappning när en ny talare försöker ta turen genom avbrott men misslyckas. Det fanns ganska få misslyckade avbrott i materialet vilket tyder på att de som avbröt gjorde det oftast medvetet och arbetade till att också få ordet genom avbrott, inte bara försöka göra det. Ett misslyckat avbrott är ett fall där den som håller på att tala är envis och vinner i maktkampen där den nya talaren försöker bryta in. Den som avbryter koncentrerar sig å andra sidan på att följa reglerna, eftersom när den första talaren inte slutar tala, ger den nya upp. Å andra sidan är ett misslyckat avbrott ofta ett verkligt försök att byta ämne, roffa åt sig ordet och avbryta den andra.

Följande avsnitt ger ett exempel på ett misslyckat avbrott. Först pratar Dag Sandahl, och Marita Ulvskog säger saker i bakgrunden som återkoppling. Intervjuaren tar turen och turbytet sker smidigt. Intervjuaren ställer Dag en fråga men hinner inte till slutet när han blir avbruten med ett misslyckat avbrott som snart leder till direkt avbrott. Det intressanta här är att avbrytaren är Marita, som intervjuarens fråga inte ens är framställt till. Nu kan man alltså inte betrakta avbrottet som en för tidig början när det gäller att svara på intervjuarens fråga eftersom I1 håller på att välja Dag som

nästa talare.

Exempel 1. D: fast jag tänker inte svara på frågan, så varför [ställa den M: nähä] eftersom ni inte ska ställa den sortens [frågor. M: nehej]
 I1: men anser du an[ser du att man M: domkapit] ska svara på [sådana M: DOMKAPITLET HAR alltså ställt frågor till till dag sandahl som han har valt att inte svara på, det är väldigt ää konkreta frågeställningar i stället för denna spetsfulla resonemang, ee till exempel alltså hur [gör du D: mhmm] om du står tillsammans med biskopen och är ääm ee mm domprost och ska ööm prästviga ett antal kandidater, kvinnliga och]/

Marita försöker avbryta med sitt "*domprost*" men misslyckas första gången. Sedan lyckas hon ta ordet. Överlappning är här delvis kooperativ när det gäller åsikter mellan intervjuaren och Marita. Men avbrottet är dock en icke-kooperativ gest av Maritas sida mot Dag som har rätten att svara på frågan, på samma sätt som I1 borde ha fått tala till punkt. Dag har dock också tidigare valt att inte svara på frågorna ställda till honom och det kan ha orsakat avbrottet här. Ett misslyckat avbrott måste skiljas från återkoppling i bakgrunden, eftersom det är ett verkligt försök att ta ordet. Ibland lyckas man, ibland inte.

Det är vanligt att avbrytaren ger upp sitt försök om avbrottet misslyckas. Han/hon kan också upprepa sitt yttrande eller försöka bryta in med hjälp av andra ord. I nästa exempel blir det först bara lite minimal återkoppling från intervjuarens sida. Detta kan också tolkas som en inledning till det som följer; att hon försöker ta ordet från Eva genom avbrott två gånger men misslyckas. Det första misslyckade avbrottet verkar koppla sig till det som har blivit sagt tidigare, medan det andra försöket är ett försök att byta ämne och kanske låta den andre intervjuaren säga någonting. Eva är dock beslutsam och håller ordet trots avbrottsförsök av den som har mera makt som programledare. Gästen visar dock tydligt att hon har slutat sin tur genom att luta bakåt. Den fallande intonationen vittnar också om att turen snart är slut. Enligt turtagningsreglerna har ju Eva rättigheten att tala så länge hon vill och hon borde inte alls bry sig om avbrottsförsöken. Intervjuaren har ändå som programledare

makten att byta ämne, ta turen innan man nått en TRP eller kräva förtydligande om den som svarat på frågan har varit otydlig till exempel. Vid det sista turbytet förekommer det litet överlappning, men den är inte alls störande. Intervjuaren försöker att avbryta med sitt "*är det inte för*" och "*jag skulle ta*", men hon får ordet först när Eva lutar bakåt och på det sättet tipsar om sin avslutade tur.

Exempel 2. E: på grund AV, att med dom statliga biståndsmedel som finns [i dag I2: mm] för katastrofbistånd så måste vi prioritera AKUTA katastrofer, där det gäller ren överlevnad, det är [är SVÅRT I2: är det inte för] men men du det, det ja ja jag skulle gärna ta med [allt men I2: jag skulle ta] det det går [inte. (LUTAR BAKÅT) I2: jag ska släppa in bo wallenberg också. () hur mycket hade ni behövt för fraktbidrag, hur mycket pengar handlar det om?]

I det ovanstående exemplet använder Eva olika slags taktiker för att få behålla ordet och inte bli avbruten. Hon höjer rösten, vägrar att göra pauser, mumlar och använder fyllda pauser samt upprepar samma ord för att få tid att tänka och undvika situationer där någon annan kunde bryta in i diskussionen. Hon verkar vara mycket duktig på det här under hela samtalets gång.

6.6 Olika sätt att dominera samtalet

Det finns många tydliga tecken på normbrott i materialet. Man använder olika sätt att visa turbytesplats och utse nästa talare, men de flesta turbyten sker via normbrott. Videoinspelning förorsaker några begränsningar när det gäller till exempel gester och andra icke-verbala signaler. Samtalet i båda intervjuerna flyter fort framåt och många turer är korta på grund av de ständigt förekommande avbrotten.

Samtalsparterna visar sitt behov att prata till exempel genom att vägra göra pauser. Om det råkar bli en längre paus, tycks det leda till ett turbyte oavsett om det verkligen är frågan om en TRP eller om talaren bestämt sig för att fortsätta vidare

efter en andningspaus. Det finns höjda röster och stigande intonation när talaren vill betona det han/hon säger och hålla de andra ifrån att uttrycka sina åsikter. Det syns dock att materialet är svenskt; allting sker på ett diskret sätt trots överlappningar. Man ropar inte och tappar inte heller kontrollen totalt hur arg man än är.

Samtalsdeltagarna använder olika tekniker för att dominera talutrymmet. De vill antingen behålla ordet hos sig själva när dom först fått turen eller stjäla ordet vid den kortaste paus eller genom avbrott. Vissa individer är ivrigare att roffa sig ordet än de andra men det verkar bara vara Bo Wallenberg, den andra gästen i andra samtalet, som inte självständigt försöker dominera samtalet. Han behöver oftast intervjuarens hjälp och uppmuntran för att överhuvudtaget få säga sitt.

Det är svårt att säga vem det egentligen är som dominerar samtalet. Är det den som pratar mest eftersom han/hon lyckas behålla ordet längre, ta ordet snabbt och vägra göra pauser eller den som avbryter andra? Avbrotten behöver ju inte bero på domineringsförsök utan de kan till och med vara ett tecken på självförsvar. Om man känner sig dominerad av någon annan talare, blir det lätt avbrott om man inte annars kan få sin röst hörd.

Alla samtalsparterna verkar ha olika samtalsstilar. Den manliga intervjuaren I1 avbryter nästan alla gånger han tar turen och kanske använder han sin makt som programledare på det här sättet. Han säger inte så mycket under samtalet så att han inte dominerar intervjun på det sättet att han skulle prata mycket. Men han ger ändå en bild av att stå högst i hierarkin i det första samtalet. Om det blir överlappning, vinner han. Han är väldigt envis och ger inte upp. Han avbryter ofta den kvinnliga intervjuaren vilket dock kan bero på samarbete mellan två kolleger. Båda två har ju samma syften och kanske är avbrotten bara komplettering av varandras yttranden. Ett exempel följer. Den kvinnliga intervjuaren avbryter först Dag Sandahl men blir snart avbruten av I1 trots att han säger någonting liknande som vad hon börjat med och han kunde ju lika gärna ha låtit henne ställa frågan och släppa Marita in.

- Exempel 1. D: det här är östtyskland, och en journalist ringde till mig och sa, jag har läst papperna på departementet, det är antwort frage antwort, när de ställer frågorna till makteliten. ja, det slutade [illa i östtyskland och I2: vi ska låta marita] /
I1: ja, vi frågar sen marita ulvskog!

Den kvinnliga intervjuaren I2 har också en samtalsstil, som tillåter avbrott och överlappande tal. Hon verkar inte bry sig om några regler utan pratar i munnen på andra och låter sig också själv avbrytas. Hon använder dock sin makt som programledare och kräver till exempel att hennes frågor skall svaras. Hon är ganska dominerande eftersom hon både pratar mycket och avbryter mycket. Hon är dock inte lika envis som den manliga intervjuaren I1 utan hennes avbrott återblir oftare bara som avbrottsförsök. När hon själv blir avbruten av den jämlike kollegan har hon en tendens att ge upp. Hon avbryts dock mer av I1 än I3. Hon använder mycket stödssignaler. Minimal återkoppling är typiskt för henne. Oftast är det neutralt, men dels använder hon det som ett sätt att få talaren att sluta eller komma snabbare till saken och dels som stödjande, positiv uppbackning. Följande exempel visar hur hon kan säga saker i bakgrunden som ser ut som minimal återkoppling, men som i själva verket väldigt lite skiljer sig från misslyckade avbrott i sin funktion.

I följande exempel tar Marita turen lite för tidigt och det sker överlappning. I2 avbryter henne men lyckas behålla turen bara en kort tid när Marita tar ordet igen. Marita har turen innan hon blir avbruten av Dag som också själv blir avbruten av direkt avbrott. Intervjuaren I2 försöker att avbryta två gånger men misslyckas. Hennes "*ja mm*" är en minimal återkoppling men fungerar på samma sätt som ett misslyckat avbrott. Syftet är inte att stödja talarten för hennes åsikters skull utan få henne att ge bort turen.

- Exempel 2. I2: hur ser den den omsorgen ut [marita? M: ja, alltså att man har en möjlighet, att det finns ingen, som har försökt att skilja präster från prästkandidaterna eeh bara därför att dom aa har kvinnopräst [motståndare I2: när dom fått tjänsten och]]/

M: ja, precis! utan markeringen, det gäller dom arbetsledande eeh. befattningarna, och den förordningen den är, är ääh dessutom ganska ny, så att den övergångsperiod som man har haft ända sen åttitre, när den här samvetsklausulen har försvunnit, den går upp till femton år [och nu I2: nu tycker jag] FÅR FÅR jag säga vad jag ja, vad han får säga och tycka [PRECIS VAD I2: ja mm] vad han vill [men han I2: okej, men] han ska ta hänsyn till majoriteten [också D: fast grundlagen, den tar inte hänsyn till majoriteten, den tar hänsyn till fri-och rättigheten.därför] ja /

I2: vi sätter punkt till [till den M: mm mm (LER)] den här debatten, vi kommer nog inte längre här, ni har olika åsikter, det blev klart här i vår soffa, tack, tack, klockan är åtta och det är dags för nyheter...

I exempel 2. kan man se positiv avbrott av Maritas sida. Hon är enig med I2 och säger "*ja, precis!*" när hon avbryter henne. Här kan man alltså prata om lyckad kooperativ överlappning. Man kan dock säga, att så samarbetsvillig är Marita inte alltid. Hon avbryter gärna men låter sig själv avbrytas av den manliga gästen, inte av den kvinnliga intervjuaren som har mer makt men samma kön. Det intressanta är frågan, om hennes ställning som en kvinnlig kyrklig politiker ger orsak till hennes beteende eller om det bara är samtalsstilen och situationen som avgör hur hon beteer sig i samtalet.

Även om Marita och I2 är båda kvinnor, är Marita envisare i samtalet och försöker att dominera talutrymmet genom att tala mycket. Visst är gästerna där för att samtala, men när det gäller Marita förändras intervjun ibland till en monolog. Jämfört med I2 ger Marita mindre upp, kanske beroende av hennes feminisiska åsikter och hög status som karriärsmänniska även om kanske inte i själva intervjusituationen. Som de många exemplen visar är det typiskt för Marita att roffa åt sig ordet genom att tala länge och långsamt. Det mest påfallande draget är att hon använder mycket pausutfyllnader för att stänga andra ut. Hon håller andra ute också till exempel genom att hålla en tät ögonkontakt med någon och vägra till exempel på att titta på Dag. Även när Marita egentligen inte säger så mycket innehållsmässigt, dominerar

hon samtalet genom fyllda pauser och gör inga riktiga pauser. Marita förlorar sin tur oftast genom avbrott av helt förståeliga skäl. Hon är också lätt att avbryta trots sina försök att dominera eftersom hon pratar långsamt och tvekande. Det händer en gång under intervjun, att I2 kräver Marita att syfta frågan direkt till Dag. De två människorna sitter ju bredvid varandra, men hon visar att hon inte vill samarbeta med Dag och låta honom uttrycka sina tankar. Det hjälper att stänga honom utanför samtalet. Ett exempel på detta följer.

Exempel 3. I2: men prata ... nu pratar ni som om om ni inte satt bredvid [varandra
 M: ja ja] kan du inte ställa frågan till honom direkt så får [vi höra ?
 M: ja jag ville] / (SKRATTAR OCH VÄNDER SIG MOT DAG)
 D: fast jag tänker inte svara på frågan ...

Det sker överlappning här när Marita svarar på intervjuarens utmaning och börjar tala genom att vända sig mot Dag. Men det som händer är att Dag stjälar turen från Marita genom tyst avbrott och ger en kommentar att han inte tänker svara frågan.

Dag har en tendens att roffa åt sig ordet genom att avbryta och hålla turen genom att prata i ett snabbt tempo. Han säger mycket i en kort tid som om han var rädd för att snart missa chansen att bli hörd. Han stammar ganska mycket vilket tyder på att han är på defensiven och känner sig osäker. Han har en samtalsstil där han avbryter och blir avbrutet fast det inte är så lätt att avbryta honom. Han är en kvinnoprästmotståndare och hans lätt chauvinistiska åsikter syns också i överlappningsbeteende. Trots att Marita talar säger han ofta fullständiga satser samtidigt och bara pratar på. Och Marita ger inte upp heller. Det blir verkligen en maktkamp mellan de två gäster i den första intervjun. Dag bryr sig inte om reglerna, han svarar inte på frågorna, hans attityder är nedsättande och han bryr sig inte om intervjuarnas ställning. Hans avbrott tolkar jag som negativa och icke-kooperativa, beroende kanske på hans situation där alla tre andra är mot honom. Egentligen är det han och Marita som kämpar om herraväldet i det första samtalet. Dag är också snar att ta turen för tidigt via avbrott. Nästa exempel är en av de många gånger där Dag

tar turen från Marita med ett tyst avbrott innan hon nått till slutet av sitt yttrande. Här kan man också se hur båda intervjuarna säger någonting samtidigt. Alla tre pratar i munnen på varandra vilket gör det omöjligt att känna igen orden i I2:s yttrande.

Exempel 4. M: och lägga händerna på deras huvuden mm [den frågan I1: ja [I2: (NNN)]] man har som som handlar om handlingar, ICKE om åsikter ää då den frågan har sandahl inte velat sva /
D: hur vet du det? det står inte på några [paper M: amm] ()

Här tar Dag turen via avbrott och utser sig själv som talare även om Marita syftar till honom i tredje person och inte alltså talar direkt till honom. Det kan också vara Maritas taktik att hålla Dag ute.

I den andra intervjun upprepas delvis det samma mönstret. Det är, trots sin status som programledare, inte intervjuarna som dominerar talutrymmet utan i det här fallet en av gästerna, Eva. Den manliga intervjuaren I3 har mycket makt och använder det också. Han avbryter mycket även om han inte har ordet så ofta. Han avbryter såväl kvinnor som män och det verkar vara en naturlig del av hans samtalsstil. Han använder sällan stödsignaler och försöker avbryta ofta. I följande exempel försöker han under Evas långa tur bryta in med sitt "men" eller genom att hosta. Den kvinnliga intervjuarens stödsignaler kan däremot bara ses som återkoppling som dock kanske har som syfte att få gästen att sluta eller komma till huvudsaken. Hennes uppbackningar verkar dock kooperativare än den manliga kollegans misslyckade avbrott.

Exempel 5. E: DET KAN man säga att det är små pengar, men det finns då hundratals, jag kanske skulle säga tusentals organisationer i sverige, som i likhet med skandinaviska barnmissionen [driver I2: mm] en oerhört viktig verksamhet i i olika typer av länder som drabbade av, öö olika problem av ekonomiska karaktär bland annat, och dom flesta av dom lyckas samla in också för transporter. () och skulle vi g e

skandinaviska barnmissionen [i ukraina I2: mm mm] då skulle vi, i rimlighetens namn, [också I2: mmm] ge mer till dessa andra hundratals, kanske tusentals, organisationer [som är I3: jo, men] som är den tysta bedriven utmärkt verksamhet av det här humanitärska slaget som skandinaviska barnmissionen gör. () [I3: kröhm, men E: och jag är den första] ()

Det ovanstående exemplet visar också några väsentliga drag i Evas samtalsstil. I slutet ger hon upp själv men hon dominerar samtalet tydligt trots att hon bara är gäst där och står på det sättet under i hierarkin. Orsaken till detta är sannolikt själva situationen, hon känner sig hotad när hon krävs att ge pengar som hon inte kan bevilja. Hon måste försvara sig själv och detta sker genom att hon hela tiden pratar på. Hennes vapen är höjning av rösten, fyllda pauser, upprepning och förmågan att ta hänsyn till sina egna rättigheter. Hon pratar mycket och avbryter, men om hon blir avbruten tar hon turen tillbaka och fortsätter tills hon har fått sitt sagt. Detta kan hända trots att intervjuarna redan har ställt henne nya frågor. Hon omnämner rättigheten att få tala färdigt men förnekar de andra deras rättighet att få göra det samma. Hon beter sig som om hon inte behövde bry sig om de andra och att bara det som hon har att säga har något värde. Eva stammar mycket vilket kan bero på hennes vilja att behålla turen eller hennes hotade ställning.

Bo Wallenberg representerar en snäll samtalsstil. Han pratar långsamt, kanske beroende på den skånska dialekten, han är kooperativ och avbryter aldrig. Han ger lätt upp och låter sig avbrytas av andra. Han dominerar inte samtalet på något sätt men behåller ordet ganska länge när han får det. Kanske vill intervjuarna inte avbryta honom när de ser att det tystar honom helt.

Det finns alltså många olika slags normbrott i båda samtal. Man pratar i munnen på varandra, väntar inte på sin tur, svarar för tidigt och direkt avbryter varandra. Ett allvarligt normbrott gjort av Eva visas i nästa exempel. Hon bryter mot första turtagningsregeln även om det inte sker varken avbrott eller överlappning enligt Fergusons (1977) kategorier. Intervjuaren tittar på Bo och ställer honom en fråga

men den besvaras av Eva eller hon tar rätten till egna händer och tar turen innan Bo hinner svara. Detta är ett normbrott av värsta slag när hon tar turen även om det är någon annan som har blivit utvald till nästa talare.

Exempel 6. I3: sexhundratusen kronor, är det inte en summa, som kunde jobbas fram? (TITTAR PÅ BO)

E: jag jag kanske skulle lägga till att vi HAR ett, ett samarbete med skandinaviska barnmissionen, som har sin huvudverksamhet i filippinerna, där får man årliga bidrag, för, från SIDA för sin ää verksamhet och () /

Exemplet ovan är också annars problematiskt. Det är svårt att veta om det tysta avbrottet verkligen händer eller om pausen betyder att Eva hade tänkt stanna just där. Det sannolikaste är dock att det är frågan om ett avbrott som sker när det är ett förmånligt tillfälle för det dvs. vid en paus som inte är en TRP eftersom satsen är ofullständig.

6.7 Orsaker till normbrott i materialet

I de föregående kapitlen har jag tagit upp flera orsaker till avbrott och överlappning samt normbrott av annat slag som föekommit i undersökningsmaterialet. Dels är avbrotten allvarliga normbrott men dels kan de tolkas som harmlösa överlappningar. Många samtalsforskare har presenterat otaliga skäl för avbrott och överlappande tal. Jag försöker jämföra hur bra dessa stämmer överens med materialet i detta arbete.

Materialet visade att makten påverkade turtagningen i båda samtal. Den var kanske den mest påfallande orsaken till normbrott. Detta betyder dock inte att det var så enkelt som många källor påstår. Det var nämligen inte enbart så att hög status fick individerna att göra normbrott. De medvetna avbrotten, som den harmlösa överlappningen inte hör till, var ofta domineringsförsök. Delvis var det också tvärtom och den som kände sig hotad eller dominerad av andra började själv avbryta. Det

berodde på individen hur en betedde sig efter ett avbrott eller ett avbrottsförsök. Några samtalsdeltagare var mer benägna att ge upp efter ett avbrottsförsök och det ledde till ett turbyte, medan andra var envisare och kanske, dominerande människor som de själva var, blev de ännu mera dominerande och envisare när de kände sig avbrutna av andra.

Samtalssituationen påverkade samtalen drastiskt, men inte så mycket som man kunde ha anat. Båda samtalen var ju intervjuer, men talet var väldigt ledigt. Intervjuarna hade mycket makt; de avbröt till exempel när det blev brist på tid, eller när en gäst inte lyssnade på frågor eller när de ville att samtalet skulle gå vidare. De hade också privilegiet att vara de som fick ställa frågor och gästerna var där för att svara. Intervjuarna hade också möjligheten, eller i alla fall tog de till sig rätten, att ta turen från en gäst via avbrott och ge den vidare till den andra gästen. Intervjuarna dominerade samtalet på sätt och vis eftersom de hade mycket makt i hur turorganisatonen såg ut. De fick stänga någon ut eller dra någon med i diskussionen. Detta skedde dock inte alltid problemfritt utan gästerna protesterade ofta ganska starkt mot detta. Formaliteten av intervjuerna påverkade kanske turtagningen och trots de motsatta åsikterna var samtalet mera diskret än ett samtal bland vänner eller bekanta i det vardagliga livet.

Det var mycket normbrott i båda samtalen och de verkade också annars osymmetriska och obalanserade. Intervjuarna fick bestämma mycket i intervjun när det gäller om det var balans eller inte i turordningen. Men i sista hand var det fritt fram för alla att dominera samtalet om man detta önskade. Efter att ha gjort analysen har man den bilden att det trots sin status inte var intervjuarna som gjorde mest avbrott och dominerade samtalet. Det var båda gästerna i den första intervjun, Dag och Marita som kämpade om dominans. Det är svårt att säga vilken som var den mest dominanta. Trots att intervjuarna försökte dominera samtalet lyckades de inte. Det blev en egen kamp mellan gästerna som intervjuarna väldigt litet kunde göra något åt. Men trots att de intervjuade t.ex. vägrade att svara på frågorna var det väl meningen att det skulle bli en debatt. Den andra intervjun dominerades helt av Eva. Hon var hela tiden på defensiven och avbröt mycket. Hon blev avbruten av

programledarna, men det var mer så att de försökte att få henne gå på sak och inte bara framföra sina egna tankar. Det lyckades inte utan det var Eva som gjorde normbrott och dominerade. Hon gjorde också annan slags normbrott än avbrott och var väldigt oförskämd, till exempel när hon på ett fräckt sätt svarade en fråga som inte var avsedd till henne.

Det är svårt att definiera vem som hade högst status i samtalen. Alla var ju specialister inom sitt eget område och det kan ha förorsakat att gästerna avbröt minst lika mycket som intervjuarna. Delvis berodde vissa avbrott på osäkerhet, delvis på bra självförtroende och att man ville framhäva sina egna åsikter. Det som materialet tydligt visade var hur ett samtal kan bli en maktkamp. Man avbröt mer av negativa, kooperativa skäl än positiva, icke-kooperativa skäl. Allt som sägs här är dock bara en subjektiv syn på saken och man kan inte säkert veta om samtalsparterna emellertid själv hade uppfattat saken annorlunda. Man kan konstatera att överlappningar var, om inte alltid positiva, i alla fall lyckade och harmlösa. Därför kan de inte avses som ett allvarligt avbrott. Men de flesta direkta och tysta avbrott var ganska allvarliga brott mot samtalspartnerns rättighet att få tala till punkten. De misslyckade avbrotten var på sätt och vis mildare eftersom den första talaren inte förnekades sin rätt att fortsätta. Det som gjorde att det var så mycket avbrott, kan vara faktumet att det var fyra personer, inte två eller tre i båda samtalen. Antalet samtalsdeltagare sägs ju påverka tursystemet.

Det påstås att en intervju har en fastare ram än en vanlig diskussion. Ett vanligt antagande är, att i en intervju, speciellt på TV, har man en jämlig rollfördelning och få normbrott. Som undersökningen visar är det inte alltid så. Hypotesen att det är vanligare att intervjuarna pratar i munnen på de intervjuade än tvärtom, var inte synlig i den här studien. Detta stöder antagandet att samtalet i samtalsprogram av denna typ kan innehålla också normbrott och överlappning och mindre tydliga roller. Det är också möjligt att man så småningom låter den amerikanska trenden att visualisera konflikter i TV-program komma till svenska pratshower.

Det politiska temat förorsakade onekligen maktkamp och normbrott mellan

turtagningen bland Marita och Dag. Deras poster och åsikter gjorde samtalet till en debatt. Intervjuarna verkade vara ivriga att avbryta båda gäster. Marita blev kanske mer avbruten på grund av sin dominerande samtalsstil medan Dag vägrade att svara på frågorna och uttryckte ganska starka, negativa åsikter vilket fick programledarna såväl som Marita att avbryta honom.

I det andra samtalet var temat inte så politiskt. Det var ändå en samhällsfråga som diskuterades. Eva och Bo hade motsatta åsikter, men Bo använde inga normbrott i sin samtalsstil. Den enda regeln han bröt mot var att han inte svarade på frågan som var ställd till honom även om det var hans plikt. Det var ändå inte ett likadant normbrott som det att Eva och Dag vägrade att svara på frågorna. I Bos fall vad det Eva som tog turen och Bo hade ingen chans att yttra sig. Eva avbröt intervjuarna och de avbröt henne. Ibland avbröt intervjuarna henne av ren entusiasm och för att visa stöd, men oftast för att stöda den sidan som Bo hade dvs. hjälporganisationer. Man måste nog säga att Evas ställning inte var lätt. Hon fick ensam vara på defensiven och hon kände sig synligen hotad av alla i samtalet och säkert hela publiken hemma. Det påverkade antagligen hennes turtagningsbeteende och avbrotten och det är mycket möjligt att hon inte hade betett sig på detta vis i något annat sammanhang.

Kön verkade inte ha så stor inflytelse till vem som avbröt vem. Det enda undantaget var dialogen mellan intervjuarna. Den kvinnliga intervjuaren blev ofta avbruten av sin kollega, både I1 och I3. Hon avbröt också män, speciellt gäster så att det är nog inget konstigt med detta. Däremot fanns det en skillnad i vad man gjorde när man avbröt eller blev avbruten. Om I2 blev avbruten av den manliga kollegan gav hon upp. Det hände i båda intervjuerna. Kvinnorna i intervjuerna verkade också göra misslyckade avbrott. Dvs. om de avbröt gav de snart upp om den andra inte gav upp.

Bland annat i en undersökning av Zimmerman & West (1975) påstås det att kvinnor är mycket försiktiga med att inte avbryta män. Många andra undersökningar tyder också på detta men man måste titta på tidpunkten som undersökningen befinner sig i. Språket och också samtal speglar sin tid och är en oskiljeaktig del av samhället. Tiden förändras och eftersom kvinnans ställning i dagens demokratiska, jämlika och

moderna Sverige är så bra är det inget under att sådant inte fanns med i materialet. Till exempel Marita och Eva representerade feministiska, starka kvinnor och det var hellre männen som stod i underläge. Varje samtal talar dock bara för sig själv och visst är det mycket möjligt att i samtal med båda könen låter kvinnor männen erövra den största delen i samtalet. Alla samtalsdeltagare i de två intervjuer hade ganska olika status i samhället och det påverkar hur turtagningen var mellan olika könen. Det intressanta var dock att mellan de jämlika intervjuarna kunde man se en tendens att I2 lät sig avbrytas av I1 och I3 och de manliga intervjuarna tog ofta turen från I2 genom ett avbrott även om hon redan hade börjat en fråga och hade säkert frågat samma saker som hon skulle fråga. Detta kan säkert vara omedvetet av männens sida men det kan även bero på Kooperation. I2 verkade ju acceptera beteendet och verkade inte protestera mot det eller känna sig hotad.

Det sägs att kvinnor och män överlappar och avbryter på olika sätt. Det kunde man se i viss mån i undersökningsmaterialet också. Kvinnor använde mer stödsignaler och minimala responser än män. Återkopplingen var både negativ och positiv och den hade olika funktioner. På vissa ställen användes de minimala responserna för att få talaren prata färdigt och sluta men ibland var de mycket stödjande. Kvinnor avbröt dock också icke-solidariskt, oberoende av vad det sägs om kvinnor och avbrott. Man kan konstatera att samtalsstilen hos till exempel Eva och Marita liknade mer en samtalsstil som traditionellt skulle skildras som manlig. Evas ledarposition i sin organisation samt Maritas politikerbakgrund kan dock ha påverkat könsrollerna. Det som syns här är hur mycket sådana sociala och psykologiska saker påverkar turtagningen och samtalsbeteendet i allmänhet.

Åsikterna tillsammans med makt och dominans verkade förorsaka de flesta normbrotten. När en åsikt uttalades och någon inte var enig, ledde detta till avbrott eller överlappning nästan varje gång. Om man var enig med någon förorsakade detta mera överlappningar eller positiva avbrott som kanske inte kunde anses som icke-kooperativt beteende eller starkt normbrott från själva samtalsdeltagarnas synvinkel. Ivrigheten att tala och få säga sitt, var en påfallande orsak till normbrott. Trots svenskheten var samtalsparterna otåliga och kunde inte vänta på sin tur. Även om

några kanske hade en sådan samtalsstil som ger order att vänta på sin tur vågade man kanske inte göra det här, för annars hade samtalet inte fungerat och man hade inte kunnat göra sig hörd. Ibland var avbrott mer acceptabelt, till exempel om man ville ha förtydligande eller om man ville stödja talaren. Men vanligen verkade avbrytandet vara sättet att dominera eller protestera.

Om någon försökte att roffa sig ordet till exempel genom höjning av rösten, undvikandet av pauser och användning av pausutfyllnader fick det ofta sådana konsekvenser att en av programledarna grep in och avbröt. Intervjuarna hade rätten att byta ämne om de så önskade vilket till exempel Eva protesterade mot genom att ta ordet tillbaka efter avbrottet och fortsätta där var hon hade stannat. Dag däremot sade ifrån på skarpen eller vägrade svara på frågorna.

Kati Laine - Sveiby (1987) har presenterat flera drag som är typiska för svenskarna i samtal. När det gäller turtagningen säger hon att det är typiskt svenskt att inte avbryta. Detta stämmer inte i mitt material. Det är sant att svenskarna inte riskerar att avbryta andra jämfört med t.ex. amerikanerna, men det behöver inte nödvändigtvis vara sant att svenskarna är så diskreta. Mitt material upphävde hypotesen att pauserna alltid är långa i Sverige och att svenskarna gärna väntar på sin tur och tar rollen som lyssnare. Uppmaningen att inte betona sina åsikter sägs vara någonting svenskt men syntes inte i samtalet annars än hos Bo Wallenbergs samtalsbeteende. I båda samtalen var det dock sant att den som pratade mest och dominerade samtalet inte fick status som auktoritet utan detta bara ledde till avbrott.

Min hypotes var att samma regler som styr vardagliga samtal kan vara synliga i ett TV-sammanhang. Det var ju sant på många sätt. Man kunde se en struktur i turorganisationen, men trots att TV-samtal anses vara formella visade sig situationen inte alls begränsa förekomsten av normbrott i form av överlappning och avbrott här. Däremot hypotesen att formaliteten och svenskheten kräver strikt organiserad turtagning stämde inte alls i materialet. Det att man tycktes tolerera väldigt lite tystnad mellan turer och undvika pausering kan vara tecken på välfungerande turbyttessystem. Men i det här materialet var det mer en regel än ett undantag att

turen byttes genom ett avbrott. Saken hade dock kanske varit annorlunda om alla hade varit eniga om ämnet. Då hade alla överlappningar och avbrott kunnat vara mera positiva och lyckade. Men samtalet kan ju bli obalanserad om någon dominerar, trots eniga åsikter samtalsdeltagare sinsemellan.

Adelswärd (1991, 22) har sagt att samtalsdeltagarna lyckas i samtalet om de är kapabla att följa samtalets regler, de generella samt de speciella. I mitt undersökningsmaterial kändes samtalen inte balanserade eller lyckade om man betraktar dem från turtagningsreglernas synvinkel. Men bortser man från reglerna och betraktar man intervjuerna som ett exempel på ett debattprogram i TV så kan man konstatera att de fungerade. Reglerna i ett sådant program verkar vara specifika; man får uttrycka sina åsikter även via avbrott. När det sedan var någon som till exempel inte svarade på frågan verkade det vara ett större brott mot regler i just detta sammanhang. Intervjuaren säger i slutet av den första intervjun att "*vi sätter punkt till den här debatten, vi kommer nog inte längre här, ni har olika åsikter det blev klart...*" vilket tyder på att det kanske även var meningen att få fram olika åsikter och diskutera dem. Dessutom ler alla samtalsdeltagare även om de gör det kanske lite irriterad. Det kan hända att det är här svenskheten visar sig; man skall hålla sin samarbetsvilliga fasad trots att det sjuder av harm inuti. Avbrotten är kanske bara en liten signal om hur samtalsdeltagarna egentligen ville uttrycka sig. TV-sammanhanget kan antas vara en viktig orsak till att allting flöt vidare ändå så smidigt som det gjorde.

Det var ingenting exceptionellt i de här två samtalen trots den stora mängden av normbrott. Från alla Nythetsmorgon-program som jag sett skiljde inte de analyserade intervjuerna sig så märkvärdigt. De var typiska representanter för hur ett sådant samtal brukar låta och se ut. De gav ändå viktig information om turtagningen i svenska samtal och speciellt om hur mycket avbrott och överlappning ett sådant här program kan innehålla; trots TV-sammanhanget och svenskheten. Man kan konstatera att om detta var talat språk på TV, som vanligen brukar vara mera formellt och innehålla färre överlappningar, måste det finnas mycket mera normbrott i vardagligt tal.

Som sagt ingick det mycket överlappning och avbrott i undersökningsmaterialet. Det känns att dessa fenomen hör till bilden i sådana samtal. Avbrotten och överlappningarna var brott mot turtagningsreglerna presenterade av Sacks et. al (1974) och även med Tannens (1991) klassificering borde man betrakta de mesta som icke-kooperativt, mindre lyckat beteende. Ändå var det några tysta regler som gällde i samtal av detta slag. Det var till exempel väldigt sällan tre personer pratade samtidigt. Man började tala samtidigt flera gånger, men det fanns en naturlig förklaring till det; man tolkade att det var frågan om en TRP, vilket ofta var sant, men eftersom ingen direkt valdes till nästa talare blev det överlappning tills någon vann och fick turen. Det går ju inte att tala samtidigt hur länge som helst, inte i alla fall om man befinner sig i ett svenskt pratprogram. Trots att samtalen innehöll få tysta stunder, mycket avbrott och överlappade samt syntes vara obalanserade och dominerade av någon, var de organiserade på sitt sätt. De verkade ha sina egna regler och gruppsamtalet fick fylla sin funktion. Det var mer syftet att det skulle bli en kamp om ordet än att alla skulle koncentrera sig på att vänta på sin tur och vara artiga.

6.8 Några figurer

Jag skall framhäva hur rikt materialet var på oflytande turbyten genom att ge en liten kvantitativ översikt. Jag skall betrakta de två intervjuerna som en helhet eftersom det knappast i detta sammanhang lönar sig att göra en skillnad mellan dem. Dels var intervjuerna väldigt lika och dels var materialet så litet, att man inte kan dra några generella slutsatser på basis av dem.

Av alla 155 turbyten i samtalen var bara 26 % flytande. Här har minimala responser inte räknats med. Man kan dra försiktiga slutsatser av det att bara en fjärdedel av turbyten följde turbytesnormer. Största delen av turbytena innehöll normbrott av något slag. 34 % av oflytande turbyten var inte avbrott, utan överlappningar där en talare litet för tidigt tog turen ganska nära TRP. Oftast var överlappningarna lyckade men icke-kooperativa. Det fanns också kooperativa överlappningar samt misslyckade

överlappningar som ofta ledde till avbrott.

Avbrott var det vanligaste sättet att ta turen i båda intervjuerna. Detta var överraskande eftersom man i en intervju förväntar sig att allting går så smidigt som möjligt; intervjuaren (eller flera) ställer frågor som sedan besvaras av de intervjuade. I mitt undersökningsmaterial skedde 39 % av turbytena via avbrott. 17 % av alla turbytena var tysta avbrott, 12 % direkta och 10 % misslyckade avbrott. Det var alltså inga nämnvärda skillnader mellan antalet olika sätt att avbryta. Att det var färre misslyckade avbrott än till exempel tysta avbrott berättar dock någonting om att det var vanligare att man lät sig avbrytas än att man envist ville fortsätta om någon försökte att avbryta.

Dessa figurer berättar någonting om undersökningsmaterialet och kanske även om svenska TV-samtal i allmänhet. Det finns en organisation som reglerar turtagningen, men även om ett TV-samtal av detta slag, speciellt i Sverige, antas tillåta väldigt litet samtidigt tal var det bara en fjärdedel av turbyten som inte innehöll överlappande tal eller ett avbrott här.

7 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

I det här arbetet har jag studerat samtal och turtagning från samtalsanalysens synvinkel. Utgångspunkten för undersökningen var att ta reda på hur man byter tur när man samtalar och att få en bild av faktorer som påverkar turtagningen. Intresset inriktades på turbyten, som inte är flytande dvs. överlappningar och avbrott. Detta skedde genom att bekanta sig med turtagningsregler och fall som kan avses som normbrott i samtalsbeteendet. Syftet var att ta reda på hur man byter tur just i svenska TV-intervjuer. Avsikten var att analysera problematiska turbyten som innehöll överlappande tal och avbrott i undersökningsmaterialet som bestod av två svenska TV-samtal som båda var gruppsamtal.

I teoridelen presenterades turtagningsreglerna enligt Sacks, Schegloff och Jefferson

(1974) och väsentliga begrepp som turbytesplats och normbrott togs upp. Begreppen avbrott och överlappning definierades och en analysmodell av Ferguson (1977) presenterades för att bättre kunna analysera avbrotten och överlappningarna. Olika orsaker som påstås påverka turtagningen togs upp, till exempel hur forskarna har funnit faktorer som status, kön, samtalssituation och kultur förorsaka normbrott. Hela tiden hade jag svenskheten och TV-sammanhanget som utgångspunkt.

Metoden i undersökningen var kvalitativ. Materialet transkriberades och varje turbyte analyserades. Turbyten klassificerades enligt Fergusons (1977) kategorier men Tannens (1991) syn på överlappningar som antingen är lyckade eller misslyckade och kooperativa eller icke-kooperativa lades också märke till. I stället för att bara analysera turbyten enligt Sacks et. al. genom att titta på om reglerna följdes eller bröts mot eller använda Fergusons kategorier som inte tar samtalsämnet eller situationen till hänsyn ville jag gå djupare i analysen. Jag försökte, så bra jag utifrån kunde, hitta motiveringar och psykologiska orsaker till avbrott och överlappningar i materialet. I min kvalitativ analys ville jag betrakta varje samtalsdeltagare som individ med sin egen samtalsstil och skildra hur det kommunikativa samspelet mellan intervjuarna och gästerna fungerade. Jag gjorde en skillnad mellan normbrotten, som var allvarliga avbrott och mindre störande överlappningar som inte brättar så mycket om till exempel dominans i samtalet.

Min hypotes var att i sådana här intervjuer som inspelas på video från Sveriges TV kan man anta att turtagningsreglerna blir följda ganska noggrant. Men även om båda intervjuerna verkade ha någon slags organisation som fick samtalet att rulla var det knappast några synliga tecken på att formaliteten eller svenskheten hade minskat förekomsten av normbrott. Det är dock svårt att veta utan att jämföra med liknande samtal från andra ländernas morgon-TV om det var någonting typiskt svenskt i samtalen i fråga. Samtalen liknade inte vanliga intervjuer som består av ett tydligt mönster av intervjuarens frågor och gästens svar. Inte heller var det intervjuarnas status som förorsakade avbrott. På vissa ställen ville intervjuarna hålla på sin rätt att vara den som ställer frågor som den intervjuade skulle svara på. Men det var både intervjuarna och gästerna som flitigt avbrött varandras tal och pratade i munnen på

varandra. Samtalen verkade ha sin egen organisation, eftersom det sällan var alla fyra som pratade samtidigt. Många samtalsdeltagare hade en samtalsstil som verkade tillåta överlappande tal och turbyten mitt under samtalspartnerns tur. Alla visste säkert i alla fall omedvetet om reglerna som styr samtal, men oenigheterna, entusiasm och tidspress var viktiga orsaker till de många normbrotten. Kön verkade inte påverka det vem som gjorde mest avbrott men det var nog en kvinnlig samtalsdeltagare som lättast lät sig avbrytas trots att hon själv avbröt andra. Den kvinnliga intervjuaren som ofta blev avbruten av sin manliga kollega var jämlik med honom i programmet vilket var intressant. Båda kvinnliga gäster verkade vara starka kvinnoaktiva kvinnor och lät sig inte avbrytas av män. Intervjuarna bestämde ganska mycket över hur turtagningen fungerade, men det var inte deras status som förorsakade avbrott från deras sida. Det var hellre gäster som hade mest dominans i samtalen. Det var svårt att veta utifrån om turbyten var kooperativa eller inte men om två samtalsparter hade en liknande samtalsstil verkade turbyten, trots att de kanske innehöll överlappning, vara lyckade.

Varje samtal är unikt och därför är det svårt att säga vad den mest framträdande orsaken till avbrott och överlappningar var. Att det alltid är varje samtalsituation och deltagarnas samtalsstilar som påverkar turtagningen blev mycket tydligt i den här undersökningen. Det enda som resultaten kan berätta om svenskt TV-samtal i allmänhet är att samtal på Sveriges TV kan innehålla mycket mer normbrott än förväntat. Det har kanske någonting att göra med att konflikterna visualiseras också i Sverige och att i en samtalsituation som har som sitt syfte att förorsaka debatt vågar man kanske ta mer initiativ, prata i munnen på samtalspartnern och även avbryta om ens egen åsikt verkar viktigare. Att det var så få flytande turbyten i undersökningsmaterialet var inget undantag utan samtalsdeltagare i samma program syns avbryta lika mycket varje morgon trots till exempel om det är samma intervjuare som i det här materialet eller inte.

Det dök upp några problem under undersökningsprocessens lopp. Det krävde väldigt mycket arbete att transkribera talat språk och ett kort avsnitt av tal innehöll hundratals detaljer som man ville titta på. Det var också svårt att behålla sin

objektivitet medan man levde in sig i samtalet så starkt. Samtidigt som man kanske borde titta in i samtaldeltagarens hjärna för att veta vad han eller hon verkligen tänkte eller ville säga, är det lättare att vara objektiv när man analyserar utifrån. Man kan inte undvika att analysen ibland blev subjektiv, till exempel när det gäller fall som jag har tolkat som tyst avbrott. Det kan man inte alltid veta om talaren hade i alla fall velat stanna där och lämna sin tur ofullständig eller om det verkligen var ett avbrott när någon annan utnyttjade situationen och tog turen till exempel under en andningspaus. Det är dock tröstande att det vet inte alltid samtalsdeltagare själv heller hur det är. Ett normbrott anses ju vara ett avbrott om det är hotande och icke-kooperativt till sin natur medan en överlappning som beror på entusiasm och samarbetsvilja sällan tolkas som någonting negativt av talarnas sida. Det var också svårt från utsidan veta när till exempel samtida början var harmlösa och berättigade och när var de avsedda som avbrottsförsök. Det var också svårt att se vem som verkligen dominerade diskussionen, eftersom den som aldrig fick tala till punkten hamnade lätt i en svår valsituation och måste antingen tåga och ge upp genom att alltid svara på nya frågor i stället för att fortsätta med det som han eller hon höll på att säga, eller själv börja använda avbrott.

Jag valde att tolka och analysera turbyten på det sättet som verkade naturligast. Problematiska fall spolade jag fram och tillbaka för att se och höra vad som verkligen hände. Arbetet hade också några andra begränsningar. Även om man såg hur människorna avbröt och överlappade med varandra i dessa exempelsamtal, skulle det ha varit nyttigt att veta till exempel hur mycket i ett sådant program är förutbestämt, hur noggrannt deltagarna måste följa manus och om det också är avsikten att folk ska prata i munnen på varandra.

Jag lärde mig mycket om samtal och turbytesorganisation under arbetsprocessen. Undersökningen gav en bild av samtal i allmänhet men speciellt om turtagningen i svenska TV-samtal, som verkade inte följa alla samtalets regler utan ha sin egen organisation med små avvikelser från hur ett formellt samtal, speciellt i Sverige brukar fungera. Undersökningsmaterialet visade väldigt tydligt hur samtal kan bli en maktkamp om vem som dominerar talutrymmet.

Materialet var ganska litet och därför kan man inte dra många slutsatser. Men vad man ytterligare kunde göra är att använda mer tid och mer omfattande material och då kunde man få en bättre och tillförlitligare bild av normbrotten och turtagningsbeteendet i svenska samtal på TV. Då kunde man kanske utnyttja resultaten genom att jämföra med andra svenska program och studera om det som funnits också stämmer där. Ytterligare kunde man studera finska och finlandssvenska samtal och ta reda på om det finns skillnader mellan dessa två kulturer och språk.

Arbetet lärde mig mycket om det talade språket, hur små detaljer kan ha betydelse i analysen och hur svårt det är att definiera vad som avses med avbrott och vad som kan tolkas som ett sådant. Dessutom fick jag lära mig hur man kan närmast se samtalet och turtagningen som någonting enbart språkligt utan att det finns många psykologiska och sociala orsaker som styr samtalsbeteende. Vid sidan om allting psykologiskt som pågår under ett samtal kan man titta på inte bara turorganisation utan också felsägningar, självkorrigeringar, byte av ämne och pausering vilka alla har någon slags betydelse i samtal.

LITTERATUR

- Adelswärd, V. 1991. Prat, skratt, skvaller och gräl. Och annat vi gör när vi samtalar. Brombergs, Stockholm.
- Backlund, B. 1991. Inte bara ord. En bok om talad kommunikation. Studentlitteratur, Lund.
- Beattie, G.W. 1981. Interruption in conversational interaction, and its relation to the sex and status of the interactants. I *Linguistics* 19, 15-35.
- Coates, J. 1987.6. Women, men and language. A sociolinguistic account of sex difference in language. Longman, London och New York.
- Edelsky, C. 1993. Who's got the floor? I Tannen, D. (red.): Gender and conversational interaction. Oxford University Press, Oxford och New York, 189-227.
- Edmonson, W. 1981. Spoken discourse. A model for analysis. Longman, London och New York.
- Fant, C. 1995. Kommunikation och ledarskap: Oenighet i samtal mellan chef och medarbetare. I Ivars, A-M. et al. (red.): Svenska beskrivning 21. Lund University Press, Lund, 93-103.
- Ferguson, N. 1977. Simultaneous speech, interruptions and dominance. *British Journal of Social and Clinical Psychology* 16, 295-302.
- Ford, C. & Thompson, S. 1996. Interactional units in conversation: Syntactic, intonational and pragmatic resources for the management of turns. I Ochs, E., Schegloff, E. A. & Thompson, S. A. (red.): Interaction and grammar. Cambridge University Press, Cambridge.

- Forsblom- Nyberg, Y. 1993. Om komplimanger i vardagliga gruppsamtal. I Muittari, V. & Rahkonen, M. (red.): Svenskan i Finland 2. Meddelanden från institutionen för nordiska språk 9. Jyväskylä universitet, Jyväskylä, 19-39.
- Greatbatch, D. 1992. On the management of disagreement between news interviewees. I Drew & Heritage (red.): Talk at work. CUP, 268-301.
- Gustavsson, L. 1990. Ta talspråket på allvar. Om talsspråksnormer och skriftspråksnormer i Sv2 undervisning. I Nettelbladt, U. & Håkansson, G. (red.): Samtal och språkundervisning. Studier till Lennart Gustavssons minne. Linköping Studies in Arts and Science 60. Universitetet i Linköping, Linköping, 221- 233.
- Hakulinen, A. 1985. Suomalaisen keskustelun keinoja I. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsingfors.
- James, D. & Clarke, S. 1993. Women, men and interruptions: A critical review. I Tannen, D. (red.): Gender and conversational interaction. Oxford University Press, Oxford och New York, 231-280.
- Jönsson, L. 1990. Förmedlade samtal. Om återkoppling i tolkade rättegångar. I Nettelbladt, U. & Håkansson, G. (red.): Samtal och språkundervisning. Studier till Lennart Gustavssons minne. Linköping Studies in Arts and Science 60. Universitetet i Linköping, Linköping, 71- 86.
- Kalin, M. & Leiwo, M. 1990. Språklig interaktion i interspråkliga samtal. En pilotstudie. I Leiwo, M. & Aulanko, R. (red.): Studies in logopedics and phonetics 1. Sarja B: Fonetikka, logopedia ja puheoppi. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja, Helsingfors, 53-66.
- Laine- Sveiby, K. 1987. Svenskhet som strategi. Timbro Förlag, Stockholm.

- Langford, D. 1994. *Analysing talk. Investigating verbal interaction in English.* Macmillan, London.
- Lehtonen, J. 1990. *Kultur, språk och kommunikation. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen oppimateriaaleja 5/1990.* Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Jyväskylä.
- Levinson, S.C. 1983. *Pragmatics.* Cambridge University Press, Cambridge.
- Linell, P. & Gustavsson, L. 1987. *Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens. SIC 15.* University in Linköping, *Studies in Communication*, Linköping.
- Linell, P. 1990.(a) *De institutionaliserade samtalens elementära former: om möten mellan professionella och lekmän. Forskning och utbildning 4, 18-35.*
- Linell, P. 1990. (b) *Om gruppssamtalets interaktionsstruktur. I Nettelbladt, U. & Håkansson, G. (red.): Samtal och språkundervisning. Studier till Lennart Gustavssons minne. Linköping Studies in arts and science 60. Universitetet i Linköping, Linköping, 39- 53.*
- Linell, P. 1992. *Transkription av tal och samtal: Teori och praktik. Arbetsrapporter från Tema Kommunikation, Linköping.*
- Livingstone, S. & Lunt, P. 1994. *Talk on television. Audience participation and public debate. Communication and society.* Routledge, London och New York.
- Londen, A-M. 1993. *Svenska samtal i Helsingfors. Presentation av ett pågående projekt. I Muittari, V. & Rahkonen, M. (red.): Svenskan i Finland 2. Meddelanden från institutionen för nordiska språk 9. Jyväskylä universitet, Jyväskylä, 133-155.*

- Lundevall, A. 1995. TV6: Ricki Lake gör underhållning av gråtande, gnällande och grälände amerikaner. *City*, 24/3 1995, 2-6.
- Melander Marttala, U. 1991. Ämnesstruktur i ett läkar-patientsamtal. I Thelander M. et. al. (red.): *Svenskans beskrivning 18*. Lund University Press, Lund, 281-291.
- Nikunen, K. 1996. Miksi meillä ei riidellä? *Helsingin Sanomat*, viikkoliite, 22/11 1996, s.40.
- Nofsinger, R. E. 1991. *Everyday conversation. Interpersonal commtexts 1*. Sage Publications, Newbury Park.
- Nordenstam, K. 1987. Kvinnlig och manlig samtalsstil. *Färsk forsk*, Institutionen för nordiska språk vid Göteborgs universitet, Göteborg.
- Nordenstam, K. 1990. Om va och vet du i privatsamtal. I Andersson, E. & Sundman, M. (red.): *Svenskans beskrivning 17. Förhandlingar vid Sjuttonde sammankomsten för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning*. Åbo Akademis förlag, Åbo, 245-255.
- Nordenstam, K. 1998. *Skvaller. Om samtalsstrategier hos kvinnor och män*. Språksamfundets skrifter 29. Ord och stil. Hallgren & Fallgren, Uppsala.
- Oreström, B. 1983. *Turn-taking in English conversation. Lund studies in English 6*. Liber Förlag, Lund.
- Saari, M. 1994. Diskurspartiklar i sociokulturell belysning. I *Språkbruk, grammatik och språkförändring. En frstskrift till Ulf Teleman 13.1.1994*. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet, Lund, 65-74.
- Sacks, H. , Schegloff, E. A. & Jefferson, G. 1974. A simplest systematics for t h e

organisation of turn-taking for conversation. *J Language* 50, 696-735.

Schiffin, D. 1994. *Approaches to discourse*. T.J. Press Ltd, Cornwall.

Stenström, A-B. 1994. *An introduction to spoken interaction. Learning about language*. Longman, London och New York.

Tannen, D. 1991. *You just don't understand. Women and men in conversation*. Virago Press, London.

Tannen, D. 1994. *Talking from 9 to 5*. Oxford University Press, Oxford och New York.

Tiittula, L. 1985. *Vuoron vaihtuminen keskustelussa*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisu B-79, Helsingfors.

Tiittula, L. 1992. *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Finn Lectura, Loimaa.

Wardhaugh, R. 1985. *How conversation works*. Basil Blackwell, New York.

Wieland, M. 1991. *Turn-taking structure as a source of misunderstanding in French-American cross-cultural conversation*. *Pragmatics and language learning monograph series, vol 2*. University of Illinois, Illinois, 101-118.

Zimmerman, D.H. & West, C. *Sex roles, interruptions and silences in conversation*. I Thorne, B. & Henley, N. (red.): *Language and sex. Difference and dominance*. Series in sociolinguistics. Newbury House Publishers Inc., Rowley, 105-129.

BILAGA 1

I1: välkommen hit dag sandahl, [och sen D: tack.] så kyrkominister marita ulvskog. du fick veta det här igår, dag sandahl och och du blev inte särskilt glad vad jag förstår.

D: inte särskilt överraskad heller, eller till hälften överraskad. jag har alltså skrivit på den förhöringsförklaring man ska skriva under, att att aa man samarbetar med andra präster i svenska [kyrkan. I2: kvinnliga präster ?] ()

D: andra präster i svenska kyrkan, va varför så som det lyder som alla som ska skriva på eller tala sitt [gillande I2: mmm] och därmed är saken /

I2: men varför svarar du inte på frågan, det gäller väl också för dig att du kan samarbeta med kvinnliga präster

D: ja, det finns, står ju i förordningen, förordningstexten är vad som gäller [och

I2: gäller det också kvinnliga präster?]

D: förordningstexten, det är ju med i textens /

I2: så kan du tänka dig att samarbeta [med kvin D: det svarar jag inte på.] ()

I2: varför varför svarar du [inte på D: du är så het med detta att] men VARFÖR SVARAR DU INTE på den här [frågan? D: nej, nej, vi har en fel riktning här det vad jag tycker du frågar är när du riktar religiösa frågor och det [säger ju I2: ja ja-a] grundlagen, det behöver jag inte svara på.]

I2: men ÄR det en religiös fråga om du kan samarbeta med kvinnliga präster? ()

D: men ja jag samarbetar ju med kvinnliga präster idag!

I2. det har du inga problem att göra?

D: men jag kan inte uppfatta, att nån enda anmärkning mot mig, mitt sätt att sköta en tjänst. () det finns inget sånt dokumenterat!

I2: nej. ()

[I1: ja men D: alltså, min poäng är ju att varför [göra I2: mmh ja] ett en utfästelse mer än det som förordningen kräver, om man sen bryter mot lagen, då ska man straffas efterhand.] ()

D: jag är alltså inte ens behörig att söka tjänsten. mina meriter kan inte ens prövas, och det är inte bara domprosttjänster i stockholm, det gäller ALLA kyrkoherdetjänster

I2: mm

I1: det du ser alltså, dag sandahl, är alltså att regeringen nu straffar dig för dina åsikter om kvinnliga [präster. D: det är alldeles uppenbart, alltså så som jag ska marginalisera, det heter kyrkokritiska målet, det är klart med pressmeddelandet, det här är en kyrkopolitisk signal, men jag är med på en rätt (NNN) prövning mm måste jag verkligen svara på handlingsfrågor, för att man kan utnyttja mina [åsikter för I2: marita ulvskog, är detta här den springande punkten, just hur man handlar?]] ()

M: ja, alltså åsikter, det får man ju ha PRECIS vilka som hellst, själfallet mm, dag sandahl är i sin fulla rätt att ha dom åsikter han har menää mmm däremot så har domkapitlet i stockholm ääm ansett, att han just precis på det sättet som demonstrerades här ää mmm är oklar när när det gäller frågan om att de faktor som arbetsledare, som domprost ääm mm är fungera fullt ut i förhållande till både kvinnliga och manliga präster ää och ää han har eem då då inte ää valt att själv undanröja nån verksamhet som finns i /

I2: men prata...nu pratar ni som om om ni inte satt bredvid [varandra M: ja ja] kan du inte ställa frågan till honom direkt så får [vi höra? M: ja jag ville] / (SKRATTAR OCH VÄNDER SIG MOT DAG SANDAHL)

D: fast jag tänker inte svara på frågan, så varför [ställa den M: nähä] eftersom ni inte ska ställa den sortens [frågor. M: nehej]

I1: men anser du an[ser du att man M: domkapit] ska svara på [sådana M: DOMKAPITLET HAR alltså ställt frågor till till dag sandahl som han har valt att inte svara på, det är väldigt ää konkreta frågeställningar i stället för denna spetsfulla resonemang, ee till exempel alltså hur [gör du D: mhmm] om du står tillsammans med biskopen och är ääm ee mm domprost och ska ööm prästviga ett antal kandidater, kvinnliga och] /

I1: vill du /

M: och lägga händerna på deras huvuden mm [den frågan I1: ja [I2: (NNN)] man har som som handlar om handlingar, ICKE om åsikter ää då den frågan har sandahl inte velat sva /

D: hur vet du det? det står inte på några [papper M: amm] ()

[M: men det är ju I2: men jag skulle] vilja ställa den här frågan [än en gång igen D: det står inte] dag sandahl, hur gör [du D: vad är det som hände i domkapitel och regering, vad] /

M: nej, men det är ju /

D: jag har ju sagt, jag svarar gärna på den där frågan när jag väl har blivit behörigt behandlad, det är fråga om lämplighet och [praxis I2: men] varför skulle jag prata om vad jag skulle göra som domprost när jag inte ens är behörig till [tjänsten? M: ja, men] /

I2: men varför kan du inte svara på en sån fråga HÄR om en journalist ställer [den där frågan? D: därför att du också hör till det almäna.] ()

I2: så att det almäna har inte [rätt D: nej.] att få svar på [i sådana praktiska D: jag jag svarar på förordningsfrågorna på behörighetsförklaring, det var vad saken gällde och gäller egentligen.] () (LUTAR BAKÅT; ARMARNA I KORS)

[I1: om D: när den saken] är avklarat då kan man gå in och mm i det praktiska arbetet. men jag har ingen kritik på mig i mitt sätt att sköta mitt jobb. alltså man kan lika väl dömma mig för en massa ANDRA tänkbara [brott. I2: mm] () du kan fråga mig om jag ska söka en kyrkoherdetjänst i tornedalen om jag samarbetat med präster som samverkar med i med hembränning och eller bilsmuggling, eller vad du [vill. I2: mm] men jag tror inte de är den sortens frågor heller. ()

I2: men /

M: jag ställer inga frågor till dag sandahl, utan det är domkapitlet, domkapitlet som har ställt frågor och vad det handlar om ää det ää är att eeh den tveksamhet som röjs som som finns här och undanröjs oo och det finns en förordning som ööh mm som handlar om att man som arbetsledare i svenska kyrkan för att vara behörig för att söka en sån tjänst, måste ää kunna verka fullt ut eeh med ää präster i svenska [kyrkan och och den D: och det har jag skrivit under!] och den förordningen är ju formulerad utav regeringen ää ä o och det det är alltså också regeringen som tolkar den och det handlar om både om kvinnor och män självfallet [och där har I1: men där frågas det den frågan som man kanske nu ställer då marita är är vill regeringen ta bort alla kvinnoprästmotståndare? ()

[M: det eh är I1: från ledande befattningar?] ()

M: arbetsledande befattningar ää det kan man inte ha om man inte är beredd att fullt ut tjänstgöra med kvinnliga och manliga präster i svenska kyrkan, mmhm och detta ää är alltså eeh en begäran från kyrkomötet, alltså den [högsta D: där politikerna sitter!] demokratiska församlingen i svenska kyrkan, som har bett regeringen om aa

att aa skapa såna här förordningar, det har man också gjort oo /

I1: där politikerna sitter, säger dag sandahl, men du anser ju att politikerna talar emot vad kyrkans företrädare egentligen anser, dom är inte lika kritiska till det här som [politikerna? D: kyrkans sätt att hantera motsättningar är alldeles marginaliserad, att integrera och ge ansvar, det är ju kyrkans klassiska sätt att vid motsättningar spela samman. det här är ju politisk modell, att försöka trycka tillbaka och få ordning i ledet, med maktmetoder. det här är ju ii bee affärer igen, vi vet att att vissa, om man har ära] /

I2: men det finns /

I1: det är nått du har glömt bort kanske dag sandahl, varför är du motståndare till kvinnliga präster?

D: om man läser dom där böcker...nej att säga det enkelt, så tror jag inte att riksdagen nittonhundrafemtiåtta fattade ett grundligt beslut med den här frågan. () man kan övertyga mig i sakfrågan och man kan peka på var jag gjort fel i anläggningar, om man vill det, men den debatten slänger man lätt på och den kritiken mot mitt sätt att sköta mitt [jobb, den I2: men men du, jag måste bara få veta varför kan du inte svara enkelt VARFÖR ee är du motståndare till kvinnliga präster för det det har vi uppfattat du är?] ()

I2: eller är det att det inte [stämmer? D: alltså nu nu tramsar du till det.] ()

I2: tycker du att det är [är tramsigt? D: ja, nej du tramsar till det hela! motståndare till kvinnliga präster är jag inte.

I2: nä nej, okej

D: jag tror inte på ordningen med kvinnor som präster. [jag I2: tycker du att kvinnor ska få bli präster?]

D: det tycker inte [jag. I2: nej.] men jag tycker att det är på det sättet ointressant, men frågan är ju vad är det som kyrkan kan ge vidare om gud ger ämbetet vidare till kvinnor, det är en mycket teoretisk fråga, men den kan praktiskt besvaras, den katolska kyrkan säger NEJ, många andra kyrkor svarar nej, de protestantiska kyrkorna säger efter politiskt tryck: ja! ()

D: men alltså vad jag [har gjort jag I2: alltså du] har skrivit på en förklaring ja jag ska fullt ut tjänstgöra mig med andra präster i svenska kyrkan. det som är regeringens egen förklaring har jag undertecknat och ändå inte blivit behörigt

beklagat, därför att de misstänker att jag inte kan sköta mitt jobb, fast det inte finns någon kritik bakåt. () jag är dömd på förhand. politisk [justis I1: mhm det] kallas detta, och [detta M: nej, men jag] är det som marita ägnar sig åt!

M: nej.

D: ib-affär och politisk justis, jag känner igen detta från sextitalet. och jag är allergisk mot det, [jah I2: mmm] jag hatar den här typen av samhälle, det är inte den sortens samhälle där jag gjort min värnplikt och betalar min skatt. det här är östtyskland, och en journalist ringde till mig och sa, jag har lästapapprenerna på departementet, det är antwort frage antwort, när de ställer frågorna till makteliten. ja, det slutade [illa i östtyskland och I2: vi ska låta marita] /

I1: ja, vi frågar sen marita ulvskog!

M: ja, ah mhm alltså det vad det handlar om aa han glömmer bort grundfrågan, ämm det är att det finns sedan nittonhundrafemtinie ee kvinnor, som är präster i svenska kyrkan. den samvetsklausul som fanns för ää till exempel såna som sannolikt har samma uppfattningar som dag sandahl, den försvann nittonhundraåttiotre. () det finns väldigt många kvinnliga präster i svenska kyrkan, som får illa, som mår väldigt illa, som upplever sig vara utsatta för öö ungefär ett sånt tryck som sandahl här beskriver, östtyskland i kyrkan och [och D: nej] (SKAKAR PÅ HUVUDET) och en bedövande majoritet utav dom som är tillhöriga svenska kyrkan, och och dom som är VERKSAMMA i svenska kyrkan, och dom som är PRÄSTER i svenska kyrkan, dom har en annan uppfattning än dag sandahl, men dag sandahl får HA sin uppfattning, självfallet [får han ha det D: och det kostar tio tusen per månad alltså.] och det innebär dock med den förordning som finns, och som kyrkomötet har bett regeringen ää att skapa, att han inte har rätt att eeh sannolikt inte är behörig ääh att aa att söka arbetsledande befattning [i svenska kyrkan. I1: hur kommenterar du dag sandahl nu detta att kvinnliga präster känner känner det här trycket också?]

D: vi har, och jag har varit med på besluten, säkrats att dom inte ska behöva ifrågasättas på det här byrokratiska viset att makt (NNN) jag har i kyrkomötet tagit vartenda beslut utan dåligt samvete, jag menar att det ska vara helt riktigt i kyrkdebatten. och vad marita säger om samvetsklausulen är inte sant. jag prästvigdes när den där klausulen gällde och den behöver gälla mig, det var kyrkans utfästelse för min prästtjänst. () jag har inte brytt överenskommelsen, men

makteliten bryter den, detta är ett problem, och det är ett personligt problem, det är ett politiskt problem. och det ska inte göras till ettsådant. () jag undrar vad hur konstitutionsutskottet skulle titta på den där frågan, det är märkligt alltså att när justisen blir politisk och när en mans rätt kränks, jag får inte ens SÖKA en kyrkoherdetjänst, jag blir bortsorterad innan mina meriter är prövade. det är rätt det är rätt vedervärdigt. (TITTAR PÅ MARITA)

M: alltså det det är en väldigt spetsfundig debatt, tycker jag, som nästan ää går in på semantiska [frågor. men vad det D: det går in på grundlagsfrågor!] handlar om är det är att aa det finns ää en ee väldig ää öppenhet, vill jag säga, och öö omsorg om dom kvinnoprästmotståndare, som fortfarande ääh finns kvar i svenska kyrkan. () ääh äähm det det finns många kvinnliga präster, som tycker att ääh dom skulle behöva mötas med samma omsorg, just /

I2: hur ser den omsorgen ut [marita? M: ja, alltså att man har en möjlighet, att det finns ingen, som har försökt att skilja präster från prästkandidaterna eeh bara därför att dom aa har kvinnopräst[motståndare I2: när dom fått tjänsten och] /

M: ja, precis! utan markeringen, det gäller dom arbetsledande eeh befattningarna, och den förordningen den är, är ääh dessutom ganska ny, så att den övergångsperiod som man har haft ända sen åttitre, när den här samvetsklausulen har försvunnit, den går upp till femton år [och nu I2: nu tycker jag] FÅR FÅR jag säga vad jag ja vad han får säga och tycka [PRECIS VAD I2: ja mm] vad han vill [men han I2: okej, men] han ska ta hänsyn till majoriteten [också D: fast grundlagen, den tar inte hänsyn till majoriteten, den tar hänsyn till fri- och rättigheten. därför] ja /

I2: vi sätter punkt till [till den M: mm mm] (LER) den här debatten, vi kommer nog inte längre här, ni har olika åsikter, det blev klart här i vår soffa, tack, tack klockan är åtta och det är dags för nyheter...

BILAGA 2

I2: det finns massor av barn i ukraina, som lider av svåra missbildningar. () vi har besökt området och ni ska få se reportaget, men i dag så ska alltså alexander opereras på östra sjukhuset i göteborg, och han är en av de få som får hjälp i det allt fattigare ukraina. (TITTAR PÅ DEN ANDRE PROGRAMLEDAREN)

I3: först nu börjar konsekvenserna av tshernobyl-olyckan bli synliga i i alla sina hemiska detaljer, men hjälpen från aa omvärlden den uteblir. () eva asplund, är ukraina tillräckligt mycket ett katastrofområde, för att att ni kunde bevilja ett fraktbidrag?

E: ukraina HAR stora problem som vi ser här, och det ÄR viktigt att att aa organisationer som skandinaviska barnmissionen, och andra organisationer bedriver ett humanitärt arbete där. () tyvärr är det så, att sveriges bistånd inte räcker för alla behov runt om i världen, och vi tvingas prioritera offer för krig och konflikt, såna som ni känner till från teverutorna, det det ee är barnen i ruanda, det är dom som flyr för sina liv i jugoslavien, det är människor som drabbas av konflikter, som inte tas upp i nyhetssändningar. människor i afghanistan [som I2: kan du definiera katastrofområdet, det är krig] /

E: krig är en mycket vanlig orsak till, till () ööh katastrofbistånd och då gäller stödet REN överlevnad, det är mat, för att man inte ska svälta ihjäl, det är tak över huvudet, filt för att inte frysa ihjäl, och så vidare. det kan också va () ööh naturkatastrofer vi hade för några år sen, en missväxt i stora delar av AFRIKA, den värsta på mannaminne. () där gick SVERIGE och och många andra länder in och, stödde människor med akut mathjälp men men också med hjälp av utsäde och därmed, /

I2: men men /

I3: varför, varför kan det [inte vara [M: men E: där]] det inte vara konsekvenserna inskränkat så mycket?

E: ursäkta, får jag pr... varför... och därmed så så undvek man att, få se dom där bilder som man är van vid, att se från etiopien till exempel. det finns ööh ää många problem i ukraina till följd av tshernobyl, det finns många andra problem i, många ännu fattigare län /

I2: men vi måste ju prata om ukraina [nu när E: jo! (NICKAR)] vi har sett reprtaget

o och [det finns E: ja, jo] människor där som sitter hemma och [undrar E: mm (NICKAR)] naturligtvis, varför är inte det här en katastrof när en kärnkraftsverkolycka inträffat, och en miljon barn tros vara skadade efter en sådan [katastrof. E: självKLART är det en katastrof, det som för flera år sen inträffade, och självklart ää äär det viktigt, att människor () som man gör i sverige, bidragsgivare, skänker kläder, som man kan [avvara I2: men]] /

I3: varför beror [det inte I2: mm] på pengar i [bidrag E: ursäkta, får jag] ()

E: får jag (LER IRRITERAD), prata färdigt, oo och det är också viktigt, och, när man skänker kläder, att man TÄNKER på att det KOSTAR att transportera dessa kläder [till I2: mm] flera fall till, till ukraina och att man kanske skänker tjugo kronor JÄMTE dom kläder man [man man I2: men du svarar inte på frågan, [kan vi E: öhmm] inte fråga VARFÖR blir det avslag på bidrag?]

E: på grund AV, att med dom statliga biståndsmedel som finns [i dag I2: mm] för katastrofbistånd så måste vi prioritera AKUTA katastrofer, där det gäller ren överlevnad, det här är [är SVÅRT I2: är det inte för] men men du det, det ja ja jag skulle gärna ta med [allt men I2: jag skulle ta] det det går [inte. (LUTAR BAKÅT)

I2: jag ska släppa in bo wallenberg också. () hur mycket hade ni behövt för fraktbidrag, hur mycket pengar handlar det om?]

B: cirka sexhundra tusen kronor för att kunna gå, en till två gånger i månaden ner dit, med tjugo två ton. () det är relativt litet bistånd, som gör en otroligt stor nytta, när man tänker hur det är, att att aa det inte är mer än [åtta mil I2: mm] från malmö till uk[raina I3: men konsekvenserna är alltså att ni måste se till att ni samlar in pengar, vid sidan av klädinsamling, och så vidare. (TITTAR PÅ BO)

B: nummer ett, eller också rikta om vårt bistöd eller bistånd, och göra det populäristiskt, vilket jag inte tycker att vi ska göra. () det vill säga att vi ska ge bistånd till, vi ska dit, där det finns krig och ge lite bistånd där och då flyttar vi vår verksamhet dit och när det är fred så ska vi till nästa land och ger vårt [bistånd där

I3: tycker du att SIDA agerar populistiskt?

B: det är kanske för mycket å säga, men jag tycker, att man bör tänka på att katastrofen efter tshernobyl, är större i dag, när man inte ger bistånd, än vad den var när man gav bistånd till katastrofen. () nummer två, som jag skulle säga, att sverige är det enda nordiska land, som inte ger fraktbistånd till ukraina. () dom [andra

I3: sexhundra tusen kronor, är det inte en summa, som kunde jobbas fram?] (TITTAR PÅ BO)

E: jag jag kanske skulle lägga till att vi HAR ett, ett samarbete med skandinaviska barnmissionen, som har sin huvudverksamhet i filippinerna, där får man årliga bidrag, för, från, SIDA för sin ää verksamhet och () /

[I2: det handlar om I3: det är ju] /

E: hur många finns de /

I2: kan vi inte prata om ukraina i stället, [för det är E. mmm] det ju det handlar om, [samtalet E: ja, ja] sexhundra tusen är det vi pratar om, som fraktbidrag. är det inte ganska små pen /

E: DET KAN man säga att det är små pengar, men det finns då hundratals, jag kanske skulle säga tusentals organisationer i sverige, som i likhet med skandinaviska barnmissionen [driver I2: mm] en oerhört viktig verksamhet i i olika typer av länder som är drabbade av, öö olika problem av ekonomiska karaktär blad annat, och dom flesta av dom lyckas samla in också för transporterna. () och skulle vi ge till skandinaviska barnmissionen [i ukraina I2: mm mm] då skulle vi, i rimlighetens namn, [också I2: mmm] ge mer till dessa andra hundratals, kanske tusentals, organisationer [som är I3: jo, men] som är den tysta bedrivna utmärkt verksamhet av det här humanitäriska slaget som skandinaviska barnmissionen gör. ()

[I3: kröhm, men E: och jag är den första] ()

E: urs...och jag är den första som vill ge ett ökat statligt [bistånd I2: mmm], men även när vi återupprättar (NNN) målet, så måste vi kombinera det statliga biståndet med idellt bistånd av av em den typ som som familjen wallenberg stiftelsen bedriver. (LUTAR BAKÅT)

I3. eva asplund från sida, och bo wallenberg från skandinaviska barnmissionen, tack att ni kom hit, tack för intervjun.